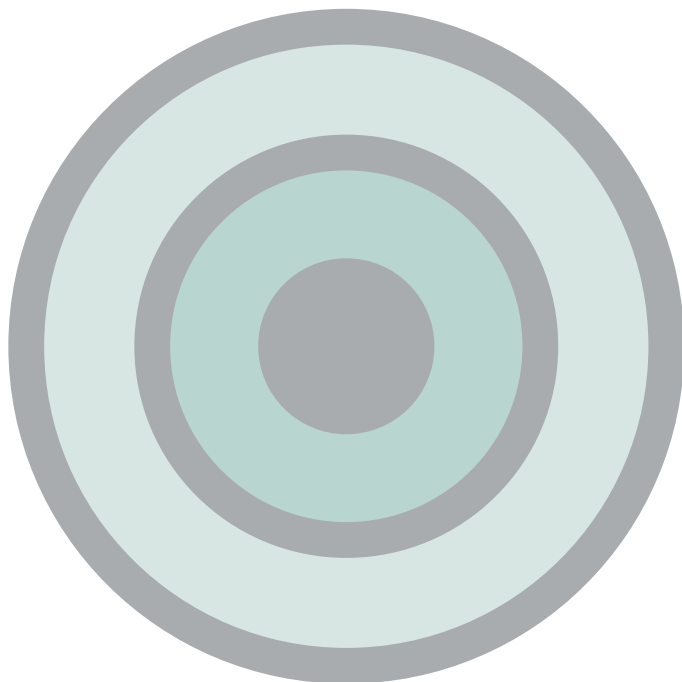

ANALYSERAR

2005:8

Socialförsäkringens omfattning
och finansiering 2003–2006

Försäkringskassan

Utgivare	Försäkringsdivisionen Enheten för analys
Upplysningar	Jon Dutrieux 08-786 98 28 jon.dutrieux@forsakringskassan.se
Beställning	E-post: forsakringskassan@ontime.se Telefon: 08-556 799 29, On Tme Internet: www.forsakringskassan.se
Tryck	AB Danagårds Grafiska, 2005

Förord

Socialförsäkringens omfattning och finansiering är en rapport som redovisar både socialförsäkringens finansiella omfattning och hur den finansieras. Rapporten ges ut årligen.

Socialförsäkringarna har stor betydelse inte bara för enskilda människors välfärd utan också för samhällsekonomin i stort. Under 2004 utbetalades pensioner, ersättning för inkomstbortfall och olika slag av behovsprövade bidrag samt andra ersättningar för totalt drygt 418 miljarder kronor. Därtill kommer administrationskostnader på drygt 9 miljarder. Sammanlagt motsvarar detta en sjättedel av bruttonationalprodukten och en stor del av utgifterna under det av riksdagen fastställda utgiftstaket. Av 100 kronor som 2004 användes för privat konsumtion kom 25 från socialförsäkringarna.

Användarna är många. Barnfamiljer har rätt till bland annat barnbidrag och föräldrapenning. Någon gång kanske vi behöver sjukpenning eller annan ersättning på grund av sjukdom eller handikapp. Så småningom uppnår vi pensionsåldern och har rätt till ålderspension. Hälften av utgifterna 2004 var utbetalningar till ålderspensionärer och nästan en tredjedel var ersättningar för och kostnader mot ohälsa.

Denna rapport ger en översikt över socialförsäkringens omfattning i dag, ett par decennier bakåt i tiden och prognoser för ett par år framåt. Socialförsäkringens omfattning jämförs mellan Sverige och andra länder. Här redogörs även för socialförsäkringens relativt komplexa finansiering. Rapporten innehåller viktig information för alla som är intresserade av svensk ekonomi.

Curt Malmborg
Generaldirektör

Innehåll

Sammanfattning	7
Inledning	8
1 Socialförsäkringens utgifter 2003–2006	11
1.1 Utgifternas fördelning 2004	11
1.2 Ekonomisk trygghet för familjer och barn.....	14
1.3 Ekonomisk trygghet vid sjukdom och handikapp	18
1.4 Ekonomisk trygghet vid ålderdom	24
1.5 Annan utbetalning	27
1.6 Administration.....	28
2 Socialförsäkringens utgifter i långsiktigt respektive internationellt perspektiv	29
2.1 Utgiftsutvecklingen sedan 1980	29
2.2 Socialförsäkringens andel av samhällsekonomin	36
2.3 Socialförsäkringens utgifter i ett internationellt perspektiv ..	40
3 Socialförsäkringens finansiering	43
3.1 Socialförsäkringsförmånernas finansieringskällor.....	43
3.2 Socialavgifternas konstruktion	46
3.3 Föräldraförsäkring	50
3.4 Sjukförsäkring.....	51
3.5 Arbetskadeförsäkring.....	52
3.6 Efterlevandepension.....	53
3.7 Ålderspensioneringen.....	54
3.8 Ålderspension från AP-fonden	55
3.9 Ålderspension, premiepension.....	56
3.10 Ålderspensionsutbetalningar från statsbudgeten	57

Sammanfattning

Socialförsäkringens utgifter uppgick 2004 till 428 miljarder kronor av vilka 391 miljarder var utbetalningar till hushåll. Utgifterna ökade med 13 miljarder mellan 2003 och 2004 vilket är den lägsta öknings-takten sedan 1998. Denna lägre ökningstakt förväntas fortsätta under 2005 och 2006 och beror främst på att de tidigare snabbt stigande utgifterna inom området ekonomisk trygghet vid sjukdom och handi-kapp nu planat ut.

Hälften av utgifterna är utbetalningar till ålderspensionärer, en tredje-del är ersättningar vid sjukdom och handikapp och 14 procent går till barnfamiljer. Administrationens kostnader utgör årligen omkring 2,5 procent av de totala utgifterna.

Socialförsäkringens utgifter har stigit under en lång följd av år. Genom-gripande regeländringar i början av 1990-talet medförde att ökningen avstannade under perioden fram till 1997. Mellan 1998 och 2003 steg utgifterna snabbt.

I förhållande till BNP sjönk socialförsäkringens utbetalningar 2004 till 16,4 procent efter att ha stigit från knappt 15 procent 1998 till som mest 16,6 procent 2003. Under 2005–2006 beräknas utgifterna fortsätta sjunka i förhållande till BNP. Transfereringar från socialförsäkringen till hushåll utgör drygt 80 procent av samtliga offentliga transfereringar till hushållen. Socialförsäkringen utgör även omkring hälften av utgifter-na under det av riksdagen fastställda utgiftstaket. Av 100 kronor som används för privat konsumtion kommer 25 från socialförsäkringarna.

Finansieringen av socialförsäkringen sker med socialavgifter, allmän pensionsavgift, skatter samt fondavkastning. År 2004 uppgick avgifts-inkomsterna till motsvarande nästan 90 procent av de totala utgifterna. Med räntor och kursändringar samt med beaktande av de statliga med-del som ska finansiera vissa delar av socialförsäkringen översteg in-komsterna utgifterna med 104 miljarder kronor.

Inledning

Socialförsäkringarnas syfte är att ge ekonomisk trygghet för barnfamiljer samt vid sjukdom, handikapp och ålderdom. Försäkringarnas syfte är också att utjämna de ekonomiska villkoren mellan barnfamiljer och hushåll utan barn samt att fördela de ekonomiska resurserna över livscykeln.

Sveriges befolkning uppgår i dag till 9 miljoner personer. Av dem är 1,7 miljoner yngre än 16 år och drygt 1,5 miljoner har uppnått 65 års ålder. Alla som har fyllt 16 år och är bosatta i Sverige är i princip försäkrade och registrerade hos den allmänna Försäkringskassan, för närvarande drygt 7,2 miljoner personer. Därutöver uppbär nästan 70 000 personer bosatta utomlands ålderspension från den svenska socialförsäkringen. Av de personer som är bosatta i Sverige men som inte är individuellt försäkrade i socialförsäkringen är nästan samtliga under 16 år och bor hos sina föräldrar. De senare är då berättigade till vissa socialförsäkringsförmåner just i egenskap av föräldrar. Barn omfattas dock även direkt av bland annat efterlevandeskyddet.

Syftet med denna sammanställning är att visa socialförsäkringens utgiftsmässiga omfattning, hur försäkringen finansieras och att belysa dess samhällsekonomiska betydelse över tid. En viktig del är också att presentera prognoser för utvecklingen av utgifter och finansiering under de närmaste åren. Prognoserna är desamma som Försäkringskassan lämnade till regeringen i maj 2005. I prognoserna har hänsyn tagits till gällande regler, kända framtida regeländringar och lagda propositioner med lagförslag.

I denna publikation redovisas de förmånsslag som administreras av Försäkringskassan och benämns med ett samlingsnamn *socialförsäkring*. I andra sammanhang och internationellt kan detta begrepp även omfatta andra transfereringar till hushåll, som till exempel arbetslöshetsersättning och ekonomiskt bistånd (f.d. socialbidrag). Tabblån på sidan 10 visar socialförsäkringsförmånerna grupperade i fyra områden, enligt

den uppdelning i utgiftsområden som används i bland annat budgetpropositionen. Avsnitt 1 och 2 om socialförsäkringens utgifter följer denna disposition. Avsnitt 3 om finansieringen följer en annan ordning.

I denna rapport redovisas inte utgifter i löpande priser mer än två år tillbaka. Äldre serier uttrycks i stället i fasta priser eller i relation exempelvis till BNP. Sifferunderlag till rapporten, uttryckt i löpande och fasta priser, går att hämta från Försäkringskassans hemsida: <http://www.forsakringskassan.se/omfk/socialforsakringen/>

Översiktlig tablå över förmåner

Ekonomisk trygghet för familjer och barn

Föräldraförsäkring havandeskapspenning föräldrapenning tillfällig föräldrapenning	Vårdbidrag för funktionshindrade barn Underhållsstöd Pensionsrätt för barnår
Barnbidrag Bostadsbidrag till barnfamiljer m.fl.	Barnpension med mera Adoptionskostnadsbidrag

Ekonomisk trygghet vid sjukdom och handikapp

Sjukpenning Rehabiliteringspenning m.m. Närståendepenning Sjuk- och Aktivitetsersättning Syssetsättning av vissa personer med sjuk- och aktivitetsersättning Sjukvård, internationella förhållanden Tandvård	Bostadstillägg Handikappersättning Arbetskskadeersättning livräntor sjukpenning med mera Bilstöd till handikappade Assistansersättning
--	--

Ekonomisk trygghet vid ålderdom m.m.

Ålderspension ATP/inkomstgrundad pension folkpension/garantipension Äldreförsörjningsstöd	Efterlevandepension änkepension omställningspension Bostadstillägg till pensionärer Delpension
--	--

Annan utbetalning

Aktivitetsstöd Ersättningar till totalförsvarspliktiga	Småföretagsförsäkringar Smittbärarsättning m.m.
---	--

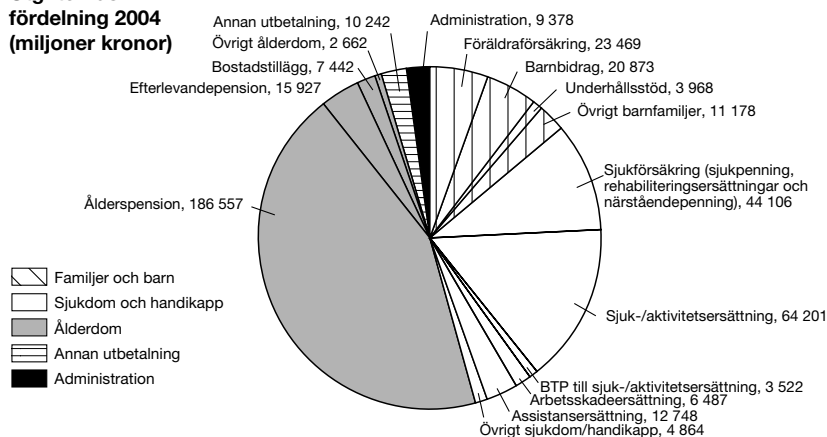
1 Socialförsäkringens utgifter 2003–2006

I detta kapitel beskrivs först fördelningen av socialförsäkringens utgifter mellan de olika huvudgrupperna, ekonomisk trygghet för familjer och barn, ekonomisk trygghet vid sjukdom och handikapp, ekonomisk trygghet vid ålderdom, annan utbetalning samt administration. Påföljande avsnitt redogör för de förmåner som ingår i respektive huvudgrupp samt för de viktigaste faktorerna bakom utgiftsutvecklingen under senare år.

1.1 Utgifternas fördelning 2004

Hälften av utgifterna 2004 var utbetalningar till ålderspensionärer och nästan en tredjedel var ersättningar för och kostnader mot ohälsa.

Utgifternas fördelning 2004 (miljoner kronor)

Av sammanlagda utgifter på 428 miljarder kronor var 91 procent transfereringar till hushållen. Statliga ålderspensionsavgifter inklusive pensionsavsättningar för barnår utgjorde 5 procent och drygt 2 procent

var kostnader för administration. Återstående knappa 1 procent utgjordes av ersättning för olika sjukvårdsförmåner.

Tabell 1.1 Socialförsäkringens utgifter i löpande priser

Miljoner kronor	2003		2004		2005 prognos		2006 prognos	
	Utgift	Andel, %	Utgift	Andel, %	Utgift	Andel, %	Utgift	Andel, %
Ekonomisk trygghet								
för familjer och barn	57 797	13,9	59 489	13,9	61 599	14,1	64 198	14,4
vid sjukdom och handikapp	132 255	31,9	135 928	31,8	139 070	31,7	139 382	31,2
vid ålderdom m.m.	204 064	49,2	212 588	49,7	215 592	49,2	221 692	49,6
Annan utbetalning	9 804	2,4	10 242	2,4	11 218	2,6	10 819	2,4
Administration	10 565	2,5	9 378	2,2	10 860	2,5	11 150	2,5
Totalt	414 486	100,0	427 624	100,0	438 339	100,0	447 241	100,0

Utbetalningarna från socialförsäkringen har sedan slutet av 1990-talet ökat. Till stor del beror utvecklingen på att fler är sjukskrivna och att sjukskrivningsperioderna tenderar att bli längre. Även antalet personer som uppbär förtidspension, sjuk- eller aktivitetsersättning har ökat som en följd av de många långa sjukfallen¹. En allt äldre befolkning medför dessutom att utbetalningarna för pensioner ökar kontinuerligt.

År 1999 infördes den statliga ålderspensionsavgiften som ska täcka intjänad pensionsrätt för bland annat dagarsättningar till hushållen och inkomstrelaterade ersättningar i sjuk- och aktivitetsersättningen. Dessutom ges pensionsrätt för vård av små barn. Dessa statliga ålderspensionsavgifter ingår i utgifterna i samtliga tabeller i denna sammanställning med undantag för tabell 2.2–2.3 som avser direkta transfereringar till hushållen². Sammantaget uppgick de statliga ålderspensionsavgifter som hänförs till socialförsäkringen till nästan 22 miljarder kronor 2004.

¹ År 2003 ersattes förtidspension och sjukbidrag av förmånerna sjuk- och aktivitetsersättning.

² Att på detta vis inkludera både statens inbetalningar av avgifter till ålderspensions-systemet och det senares utbetalningar till enskilda ger en högre *utgiftssumma* än om den offentliga sektorns *kostnader* skulle beräknas.

För 2004 uppgick försäkringsutgiften inklusive administration totalt till nästan 428 miljarder kronor. Detta är en ökning med 13 miljarder i löpande priser jämfört med året före. Både i fasta och löpande priser var detta den lägsta ökningstakten sedan 1998.

Försäkringskassan beräknar att utgifterna fortsätter att stiga långsammare under perioden 2005–2006 än under 1999–2003. Jämfört med 2004 beräknas en ökning med knappt 11 miljarder kronor 2005 och ytterligare 9 miljarder 2006. Ökningarna beräknas främst bero på stigande kostnader för ålderspension och sjukersättning.

1.2 Ekonomisk trygghet för familjer och barn

Tabell 1.2 Ekonomisk trygghet för familjer och barn

Miljoner kronor	2003	2004	2005 prognos	2006 prognos
Föräldraförsäkring	19 986	21 309	23 105	24 926
tillkommer ålderspensionsavgift	1 984	2 160	2 228	2 378
antal ersatta dagar, milj ¹⁾				
Föräldrapenning	40	42	44	45
tillfällig föräldrapenning	6	5	5	5
Havandeskappenning	1	1	1	1
Barnbidrag	20 956	20 873	20 735	20 646
barn 0–15 år, 1000-tal	1 718	1 709	1 698	1 680
Bostadsbidrag till barnfamiljer och ungdomar	3 595	3 614	3 621	3 743
hushåll, 1000-tal	274	271	271	266
Vårdbidrag för funktionsh. barn	2 047	2 215	2 333	2 466
tillkommer ålderspensionsavgift	185	200	222	229
mottagare, 1000-tal i dec	34	35	37	40
Underhållsstöd	4 127	3 968	3 945	4 253
barn, 1000-tal i dec	317	305	302	302
Barnpension m.m.	1 045	1 060	1 051	1 048
inkomstgrundad barnpension	965	964	949	942
efterlevandestöd till barn	80	96	102	106
Barnpension, 1000-tal i dec				
Inkomstgrundad pension	28	28	28	28
Efterlevandestöd till barn	6	7	8	8
Pensionsrätt för barnår	3 831	4 051	4 319	4 472
Adoptionskostnadsbidrag	41	38	40	37
Summa miljoner kronor	57 797	59 489	61 599	64 198

¹⁾ Räknat i hela dagar.

Föräldraförsäkring och barnbidrag dominerar det ekonomiska stödet till barnfamiljer. Under 2004 utgjorde de sammanlagt nästan 75 procent av utgifterna för stöd till barnfamiljer. För området ekonomisk trygghet för familjer och barn uppgår de statliga ålderspensionsavgifterna 2004 till drygt 6 miljarder kronor, inklusive pensionsrätt för barnår.

Föräldraförsäkringen är till för att möjliggöra för kvinnor och män att förena familj och arbete. Föräldraförsäkringen utgår från principen att barn har rätt till och behöver båda sina föräldrar.

Föräldrapenning är den mest omfattande förmånen inom föräldraförsäkringen. Den utgjorde nästan 81 procent av utgiften och 88 procent av alla utbetalda dagar 2004. Den minsta av förmånerna är havandeskapspenning. Den utgjorde knappt 2 procent av utgiften liksom av utbetalda dagar. Tillfällig föräldrapenning avser ersättning för tillfällig vård av barn i olika situationer. Dess andel av samtliga föräldraförsäkringsdagar var 11 procent och av utgiften 17 procent.

Av samtliga utbetalda dagar inom föräldraförsäkringen 2004 användes 79 procent av kvinnor och 21 procent av män. Av utgiften utbetalades 74 procent till kvinnor och 26 procent till män. Medelersättning per dag för kvinnor var 414 kronor jämfört med 548 kronor för män³.

Utgiften för föräldraförsäkringen antas fortsätta öka successivt under de kommande åren. Det beror dels på att föräldrapenningperioden förlängts med 30 dagar för barn födda 2002 och senare, dels på att födelsetalen stiger sedan några år och dels att pappornas andel av uttagna dagar väntas fortsätta öka.

De allmänna **barnbidragen**, barnbidrag, flerbarnstillägg, förlängt barnbidrag samt EU-förmåner syftar till att minska skillnaderna i de ekonomiska villkoren mellan familjer med och utan barn. Barnbidrag utbetalas till alla barnfamiljer. Flerbarnstillägg betalas ut från och med tredje barnet.

Bostadsbidrag är ett behovsprövat bidrag vars storlek bestäms av familjens, bostadskostnadens och inkomstens storlek. Den vanligaste bostadsbidragsmottagaren är en ensamstående mamma. Sedan 1997 är bidraget preliminärt och bestäms i efterhand när inkomsttaxeringen för året är klar. Varje avstämning genererar hundratals miljoner kronor i åter- och tilläggsutbetalningar. Återbetalningsperioden kan sträckas över flera år.

³ Observera att havandeskapspenning, som endast kan utbetalas till kvinnor, ingår i dessa siffror. Då denna förmån bara utgör knappt 2 procent av de totala utgifterna för föräldraförsäkringen påverkas emellertid resultatet endast marginellt.

Vårdbidrag kan betalas till föräldrar med funktionshindrade barn eller ungdomar som är i behov av särskild tillsyn och vård. Från och med 2003 höjdes den övre åldersgränsen för möjligheten att få vårdbidrag från 16 till 19 år.

Vårdbidragets storlek följer prisutvecklingen via prisbasbeloppet. Antalet vårdbidrag har ökat under en lång följd av år. Mest ökar den lägsta nivån, en fjärdedels vårdbidrag.

Syftet med **underhållsstöd** är att barn som inte bor med båda sina föräldrar ska garanteras en rimlig ekonomisk standard samtidigt som stödssystemet ska bidra till att båda föräldrarna tar ekonomiskt ansvar för sina barn. Underhållsstöd lämnas normalt för barn under 18 år och i vissa fall till och med 20 års ålder. Den förälder som bor tillsammans med barnet kan få underhållsstöd om den underhållsskyldige inte betalar eller om det fastställda underhållsbidraget är lägre än 1 173 kronor i månaden. Från 2006 höjs gränsen till 1273 vilket är den främsta orsaken till den förväntade utgiftshöjningen detta år. Den underhållsskyldige föräldern ska helt eller delvis betala tillbaka det underhållsstöd som betalats till den andra föräldern.

För närvarande (2004) har föräldrarna till drygt 65 procent av alla barn med särlevande föräldrar valt att sköta underhållsfrågan via underhållsstödssystemet.

Utgifterna för underhållsstödet (bruttoutbetalningar innan inbetalning från bidragsskyldiga) har visat en tämligen jämn nivå under de senaste tio åren men sjönk märkbart 2004 på grund av att färre barn omfattas av systemet.

Barnpension utbetalas till barn om en eller båda föräldrarna har avlidit och om barnet, enligt huvudregeln, inte fyllt 18 år eller i vissa fall 20 år.

Antalet barnpensioner har minskat sedan mitten av 1990-talet men ökade något 2002.

År 2003 ändrades reglerna för barnpension som en anpassning till det nya pensionssystemet. Den nya barnpensionen är i sin helhet inkomstgrundad. År 2004 var antalet barnpensioner knappt 28 000. Antalet barnpensioner beräknas ligga i stort sett konstant åren 2005–2006.

År 2003 infördes *efterlevandestöd till barn*. Detta grundskydd betalas ut till barn om en eller båda föräldrarna har avlidit och barnet saknar eller har låg barnpension. Efterlevandestöd har i vissa fall ersatt barnpension från folkpensioneringen och i vissa fall underhållsstöd. Antalet efterlevandestöd är drygt 7 000 varav drygt 4 000 betalas ut till barn som helt saknar barnpension.

Det nya ålderspensionssystemet ger *pensionsrätt för barnår*. År 1999 infördes denna statliga ålderspensionsavgift som ska finansiera pensionsrätt för vård av barn i åldern 0–4 år. En reglering av den preliminära avgiften görs tre år senare varvid även ränta inräknas. Utvecklingen av utgifterna följer av antalet barn i åldrar 0–4 år (med undantag av adopterade barn), inkomstbasbeloppets utveckling samt (för regleringen) 6-månadersräntan.

Bidrag till kostnader vid internationella adoptioner uppgår till 40 000 kronor per barn och betalas varje år ut till ett tusental adoptioner. En skärpning i lagen medför att färre kan bli berättigade så att utbetalningarna förväntas minska år 2006.

1.3 Ekonomisk trygghet vid sjukdom och handikapp

Tabell 1.3 Ekonomisk trygghet vid sjukdom och handikapp

Miljoner kronor	2003	2004	2005 prognos	2006 prognos
Sjukförsäkring	48 552	44 106	39 674	36 188
Sjukpenning	40 523	35 944	32 503	29 631
Rehabiliteringsersättningar	3 181	3 377	3 359	3 587
Närståendepening	65	69	74	79
Ålderspensionsavgift	4 783	4 716	3 739	2 891
antal sjukpenningdagar, milj ¹⁾	90	78	67	59
antal rehabiliteringsdagar, milj ¹⁾	5	5	5	5
Sjukvårdsförmåner	2 829	3 425	2 973	3 079
tandvård	2 607	3 129	2 616	2 750
sjukvård, internationell	222	296	357	329
Sjuk-/aktivitetsersättning	58 527	64 185	70 063	71 725
Aktivitetsersättning	249	925	1 267	1 431
Sjukersättning	49 810	53 210	55 956	57 682
Ålderspensionsavgift	8 467	10 050	12 840	12 613
mottagare, 1000-tal i dec				
Aktivitetsersättning	5	12	15	17
Sjukersättning	502	527	550	556
Sysselsättningsgaranti²⁾	14	16	19	20
Bostadstillägg till personer m. sjuk- aktivitetsersättning	3 370	3 522	3 873	4 106
mottagare, 1000-tal i dec	125	126	134	139
Handikappersättning	1 200	1 205	1 186	1 179
mottagare, 1000-tal i dec	61	61	61	61
Arbetsskadeersättningar	6 371	6 487	6 446	6 553
Utbetalningar	5 984	6 051	6 056	6 138
Ålderspensionsavgift	386	435	390	415
Antal livräntor, 1000-tal	148	143	139	136
Bilstöd	215	222	356	249
Assistansersättning	11 165	12 748	14 470	16 274
mottagare, 1000-tal i dec	11	12	13	14
Övrig ersättning	12	11	10	10
Summa miljoner kronor	132 255	135 928	139 070	139 382

¹⁾ Räknat i hela dagar.

²⁾ Kostnader för sysselsättning av vissa personer med aktivitets- eller sjukersättning.

Sjukpenning ersätter en del av inkomstbortfallet vid sjukdom. Sjukförsäkringen har genomgått en rad förändringar under 1990-talet. Ersättningsnivån har ändrats flera gånger, karensdag har införts för sjukpenning, sjuklöneperiod (då sjuklön betalas av arbetsgivaren) har införts och dess längd ändrats.

Den 1 juli 2003 förlängdes sjuklöneperioden till 21 dagar, men är sedan den 1 januari 2005 återigen 14 dagar. Från 1998 till och med juni 2003 var ersättningsnivån 80 procent av den bidragsgrundande inkomsten upp till en högsta inkomst om 7,5 gånger prisbasbeloppet. Den 1 juli 2003 sänktes ersättningsnivån till 77,6 procent, men är sedan den 1 januari 2005 åter höjd till 80 procent. Sedan detta datum betalar arbetsgivare 15 procent av sjukskrivningsutgifterna för heltids-sjukskrivna anställda.

Försäkringsutgifterna för sjukpenning har varierat kraftigt under de senaste decennierna. Sedan 1998 har antalet sjukskrivna ökat liksom kostnaderna för sjukskrivningen. Allt fler är sjukskrivna allt längre. Andelen kvinnor bland samtliga sjukskrivna har ökat nästan oavbrutet sedan början av 1990-talet. I december 2004 var denna andel nästan 64 procent.

Sedan slutet av 2003 minskar antalet ersatta dagar jämfört med motsvarande månader ett år tidigare. Antalet sjukperioder längre än ett år fortsatte att öka fram till i december 2003, dock i avtagande takt. Sedan i januari 2004 minskar även dessa sjukfall i antal jämfört med samma månad ett år tidigare.

I **rehabiliteringsersättningar** ingår här rehabiliteringspenning och andra ersättningar som syftar till att främja arbetslivsinriktad rehabilitering av sjuka och skadade personer. Rehabiliteringspenning utgör två tredjedelar av den sammanlagda utgiften. Ersättningsnivån är liksom för sjukpenning 80 procent av den bidragsgrundade inkomsten.

Utgiften för rehabiliteringspenning har ökat under flera år liksom antalet ersatta dagar. Under kommande år beräknas försäkringskostnaden för rehabiliteringsersättning fortsätta öka men i en lägre takt än tidigare.

Till sjukförsäkringen räknas också **närstående**penning som kan ges till den som avstår från förvärvsarbete för att vårda en närstående svårt sjuk person. Ersättningen ges i regel under högst 60 dagar.

Försäkringskostnaden ökar kontinuerligt liksom antalet personer som vårdar och antalet som vårdas. Det genomsnittliga antalet dagar per person som vårdas var 11 dagar 2004. Kvinnor vårdar nära anhörig i större utsträckning än vad män gör. År 2004 utbetalades ersättning till 9 839 personer.

Vilka *sjukvårdsförmåner* som bekostas genom socialförsäkringen har varierat genom åren. Nu omfattas förmånerna tandvård och sjukvård i internationella ärenden vilka sedan år 2004 utgör två separata anslagsposter.

Reglerna för tandvårdsförsäkringen innebär i korthet att alla vuxna ska ges ett ekonomiskt stöd för tandvård, samt att äldre och personer som har särskilda tandvårdsbehov ges ett bättre ekonomiskt stöd. Ersättningen för tandvård uppgick 2004 till 3 129 miljoner kronor. Den 1 juli 2002 ändrades regelverket för patienter som är 65 år eller äldre. Ersättningsnivån för bastandvård höjdes och ett högkostnadsskydd för protetik infördes. I samband med detta ökade kostnaderna under år 2003 och 2004. Kostnaderna beräknas dock minska under innevarande och kommande år.

Försäkrade i Sverige kan med stöd av Sveriges medlemskap i EU liksom EES-avtalet och vissa konventioner och andra avtal ha rätt till vårdförmåner utomlands. Utgiften för sjukvård i sådana internationella förhållanden uppgick till 296 miljoner kronor 2004. Utgiften beräknas bli betydligt högre under innevarande år.

Sjuk- respektive *aktivitetsersättning* ersatte från och med januari 2003 förmånerna *förtidspension* och *sjukbidrag*. Personer vars arbetsförmåga är varaktigt nedsatt med minst en fjärdedel på medicinsk grund har rätt till aktivitetsersättning om de är i åldrarna 19–29 år eller till sjukersättning om de är 30–64 år. Aktivitetsersättning kan även betalas ut till personer som på grund av sitt funktionshinder ännu inte har avslutat sin utbildning på grundskole- och gymnasienivå under den tid det tar att avsluta studierna.

Personer som när reglerna för sjukersättning och aktivitetsersättning trädde ikraft hade förtidspension eller sjukbidrag fick dessa förmåner omvandlade till sjukersättning. Sjukersättning kan utges med tids-

begränsning eller tillsvidare. Aktivitetsersättning är alltid tidsbegränsad och kan utges mellan ett och tre år i taget.

Sjuk- respektive aktivitetsersättning kan betalas ut dels som inkomstrelaterad ersättning dels som garantiersättning. Garantiersättning kan den få som inte haft några eller haft låga förvärvsinkomster innan arbetsförmågan blev nedsatt av medicinska skäl. Sjuk- och Aktivitetsersättningen kan ges som hel, tre fjärdedels, halv eller en fjärdedels ersättning.

Antalet personer med sjuk- eller aktivitetsersättning (eller tidigare förtidspension) har ökat under flera år. Antalet personer med sjuk- eller aktivitetsersättning var 540 000 i december 2004, drygt 33 000 fler än antalet förtidspensionärer ett år tidigare. Ökningen berodde framförallt på att ett stort antal personer med lång sjukskrivningstid övergick i sjuk- eller aktivitetsersättning.

Kostnader för sysselsättning av vissa personer med sjuk- och aktivitetsersättning. För den som uppbär tre fjärdedels sjuk- eller aktivitetsersättning ska särskilda insatser göras för att han eller hon ska kunna få en anställning på den ordinarie arbetsmarknaden, eventuellt med hjälp av lönebidrag. Kostnaderna för anställning med lönebidrag motsvarande den återstående arbetsförmågan betalas från den allmänna försäkringen.

Utnyttjandet av denna förmån har stadigt ökat. Under 2004 utbetalades 16,5 miljoner kronor.

Bostadstillägg till personer med sjuk- eller aktivitetsersättning är ett inkomstprövat bidrag för att täcka merparten av en bostadskostnad, dock högst 91 procent av 4 500 kronor. Kostnaden för förmånen liksom antalet mottagare har ökat successivt under många år. År 2003 genomfördes omfattande ändringar i reglerna för bostadstillägg till pensionärer (BTP) som en konsekvens av ändrade regler för ålderspensionssystemet och den tidigare förtidspensioneringen. De nya reglerna för 2003 ledde till en viss försämring för förmånstagarna. En del BTP-tagare med något högre inkomster fick lägre nettoinkomster med de nya reglerna.

Utgifterna har under 2004 ökat eftersom många personer har nybeviljats sjukersättning. Även bostadskostnaderna har ökat.

Av de personer med sjuk- eller aktivitetsersättning som under 2004 hade bostadstillägg var 56 procent kvinnor och 87 procent av mottagarna var ensamstående.

Handikappersättning kan beviljas till personer som har nedsatt funktionsförmåga av funktionshinder som har uppstått före 65 års ålder. Handikappersättning är vanligare bland kvinnor än bland män. Allt efter hjälpbehovets eller merutgifternas storlek kan man få ersättning med olika andelar av prisbasbeloppet.

Utgifterna för handikappersättning ökade till och med 2003 något varje år liksom antalet personer med denna ersättning. Under 2004 utbetalades ersättning i genomsnitt till 61 000 personer. Till och med 2006 beräknas antalet handikappersättningar endast öka långsamt eftersom den nedre åldersgränsen för ersättningen 2003 höjdes från 16 till 19 år. Försäkringsutgifterna beräknas sjuka marginellt.

Arbetskadeersättningar ger ekonomisk trygghet vid inkomstbortfall på grund av bestående arbetsskada. Arbetskadeersättningarna omfattar flera förmåner, främst livräntor enligt arbetsskadeförsäkringen. Utgifterna för arbetsskadeersättningar minskade under 1990-talet på grund av ändrade regler. Åren 2002–2003 genomfördes ett flertal regeländringar. En ändring i reglerna för statliga ålderspensionsavgifter medförde minskade utgifter för avgifterna år 2003. Övriga regeländringar beräknas medföra betydande utgiftsökningar på sikt. År 2004 blev dock utgiftsökningen måttlig. Antalet livräntor fortsatte att minska.

Bilstöd till handikappade har till syfte att underlätta för funktionshindrade personer att förflytta sig på egen hand. Stödet är ett bidrag för köp och/eller anpassning av eget motorfordon. Bilstödet består av flera olika bidragsdelar. Grundbidrag och anskaffningsbidrag för inköp av motorfordon kan sökas på nytt vart sjunde år. Bidrag för anpassning av fordon kan beviljas vid behov utan tidsbegränsning. Under 2004 utbetalades bilstöd för 222 miljoner kronor. Grundbidrag betalades ut till drygt 1 900 personer. År 2005 beräknas medelsbehovet uppgå till 356 miljoner kronor. Tillgängliga medel inklusive tilläggsanslag och anslagskredit uppgår emellertid endast till 328 miljoner kronor. Utbetalningar som inte ryms inom ramen för tillgängliga medel får med stöd av förordningen (1997:707) om ändring i förordningen (1988:890) vänta till nästkommande år.

Utgifterna för **assistansersättning** växer stadigt. Ersättningen lämnas till personer med svåra funktionshinder, om detta har uppstått före 65 års ålder och om personen har behov av minst 20 timmars grundläggande assistans i veckan i genomsnitt. Assistansersättningen utgår med ett schablonbelopp per timme beviljad assistans till den ersättningsberättigade. Denne anlitar en anordnare som ska utföra assistansen. Vanligast är att kommunen, ett brukarkooperativ eller en privat anordnare anlitas. Hemkommunen finansierar för varje person de 20 första assistanstimmarna per vecka.

I december 2004 fick drygt 12 600 personer assistansersättning för i genomsnitt 99 timmar per vecka. Under 2004 uppgick de sammanlagda utgifterna till 12 748 miljoner kronor, av vilka kommunerna stod för 2 726 miljoner. Den beräknade kostnadsökningen de närmaste åren beror på att ersättning per timme, antalet assistanstimmar per person samt antalet personer som beviljas assistansersättning alla beräknas fortsätta öka.

I **övrig ersättning** ingår bland annat trafiklivräntor, ersättningar från den frivilliga yrkesskadeförsäkringen, frivillig sjukpenningförsäkring och skadeståndslivräntor.

1.4 Ekonomisk trygghet vid ålderdom

Tabell 1.4 Ekonomisk trygghet vid ålderdom

Miljoner kronor	2003	2004	2005 prognos	2006 prognos
Ålderspension	180 046	186 557	191 663	197 892
Inkomstgrundad pension	155 421	162 825	169 123	176 413
Garantipension	24 625	23 732	22 540	21 479
Mottagare, 1000-tal i dec				
Tilläggs pensioner	1 441	1 470	1 504	1 543
Garantipension	889	870	845	827
Särskilda regleringar	0	1 600	0	0
Överföringar till EU	0	379	86	0
Änkepension	15 170	15 369	15 274	15 166
Inkomstgrundad änkepension	14 318	14 527	14 504	14 475
Garantipension	852	842	770	691
Mottagare, 1000-tal i dec				
inkomstgrundad änkepension	377	373	367	362
Garantipension	40	37	33	29
Omställningspension	442	557	606	694
Inkomstgrundad omställningsp.	293	377	420	494
Garantipension	149	180	186	200
Mottagare, 1000-tal i dec				
inkomstgrundad omställningsp.	5	6	7	7
Garantipension	5	6	6	7
Bostadstillägg till ålderspension m.m.	7 607	7 442	7 415	7 405
Mottagare, 1000-tal i dec	319	301	296	291
Äldreförsörjningsstöd	634	587	496	481
Mottagare, 1000-tal i dec	11	12	11	11
Delpension	104	37	-4	-1
Utbetalningar	85	25	0	0
Ålderspensionsavgift	19	12	-4	-1
Mottagare, 1000-tal i dec	3	0	0	0
Övriga pensioner	61	59	57	55
Summa miljoner kronor	204 064	212 588	215 592	221 692

Pensionsystemet har genomgått stora förändringar. *Ålderspensionen* har tidigare i huvudsak bestått av folkpension och allmän tilläggspen-

sion (ATP). År 2001 utbetalades för första gången ny tilläggs pension, inkomstpension och premiepension – gemensamt kallade inkomstgrundad pension – för ålderspensionärer födda 1938 eller senare.

I januari 2003 togs ATP, folkpension och pensionstillskott bort. ATP och folkpension ersattes då i huvudsak av den nya tilläggs pensionen även för pensionärer som är födda före 1938. Även garantipension, som är ett grundskydd, infördes 2003. Garantipensionen ersätter folkpension i vissa fall, pensionstillskott samt det särskilda grundavdraget i skattesystemet. De ålderspensionsförmåner som finns från och med 2003 är således inkomstpension, premiepension, tilläggs pension och garantipension. Dessutom finns det särskilda pensionstillägget och några andra tilläggsförmåner fortfarande kvar.

Utbetalningarna av ålderspension steg kraftigt 2003 till följd av de nya reglerna. Många pensionärer fick samtidigt en ökad inkomstskatt, varför nettoutbetalningarna endast ökade marginellt. År 2004 steg utbetalningarna med drygt 3 procent.

På längre sikt ökar utgifterna för inkomstgrundad pension samtidigt som utgifterna för garantipension minskar. Det nya pensionsystemet är mer följsamt till samhällsekonomin och demografin än det gamla pensionsystemet. Kostnadsutvecklingen på längre sikt påverkas därför av pris- och reallöneutveckling, förändringar i räntenivåer och aktiekurser och många andra faktorer som hör till den samhällsekonomiska utvecklingen.

I januari 2003 ändrades reglerna för gruppen *efterlevandepensioner* i flera avseenden. En anpassning till reglerna för det nya pensionsystemet har medfört att garantipension i vissa fall ersätter folkpension och det särskilda grundavdraget i skattesystemet. Den särskilda efterlevandepensionen har börjat avvecklas.

Antalet kvinnor som har *änkepension* minskar eftersom förmånen är under avveckling. Den nya inkomstgrundade änkepensionen motsvarar i huvudsak den tidigare ATP-pensionen. De flesta änkepensionärer under 65 år får dessutom ett tillägg som motsvarar den tidigare folkpensionen. Den tidigare inkomstprövningen har därvid tagits bort. En änka under 65 år som saknar inkomstgrundad änkepension eller har

låg sådan kan under vissa förutsättningar få garantipension som tillägg till änkepension.

Utgifterna för änkepension till änkor under 65 år ökade kraftigt 2003, dels på grund av den slopade inkomstprövningen, dels på grund av att garantipensionen även kompenserar för att det särskilda grundavdraget i skattesystemet tagits bort. År 2004 ökade utgifterna för änkepension något men antalet änkepensioner minskade.

Omställningspension betalas ut till efterlevande maka eller make. Ersättningstiden varierade under 1990-talet för olika grupper av mottagare. År 2003 förlängdes ersättningstiden för omställningspension från sex till tio månader. År 2005 förlängdes ersättningstiden till tolv månader. En efterlevande förälder som har barn under 12 år får därefter förlängd omställningspension tills det yngsta barnet fyllt 12 år. Från och med 2003 får också en efterlevande förälder som har barn mellan 13 och 18 år förlängd omställningspension under ett år.

Bostadstillägg till ålderspensionärer är ett inkomstprövat bidrag. Behovet av bostadstillägg har successivt minskat i takt med att ålderspensionernas storlek har ökat. Kvinnor är med sina lägre pensioner mera beroende av bostadstillägg än män. Utgiftsutvecklingen har varit ojämn beroende på så gott som årliga förändringar i reglerna.

Även 2003 skedde omfattande förändringar som en konsekvens av det nya pensionssystem. För pensionärerna innebär det en liten förbättring. Regelförändringarna i kombination med högre registrerade bostadskostnader ledde till en utgiftsökning. Särskilt de förändrade reglerna för inkomst av kapital och förmögenhet har haft stor inverkan på kostnaden. Tidigare användes en schablonmetod på 5 procent av förmögenheten för inkomst av kapital. Nu används i stället den faktiska inkomsten på kapital. Regelförändringar medför även att vissa inkomster numer bara tas upp till 80 procent av värdet, t.ex. tjänstepension, arbets- och yrkesskadelivränta och lön. Tidigare togs dessa inkomster upp till hela värdet.

Utgifterna minskade något till 2004 som en följd av regeländringarna under 2003. Minskningen beror på att personer som var berättigade till bostadstillägg med de gamla men inte med de nya reglerna kunde få bostadstillägg under det första halvåret 2003. Även inkomsterna för

förmånstagarna ökade en del under 2004 vilket ytterligare sänkte utgiften.

Av de personer med ålderspension som under 2004 hade bostadstillägg var 82 procent kvinnor och 90 procent av mottagarna var ensamstående.

I januari 2003 infördes förmånen *äldreförsörjningsstöd*. Detta är avsett för personer över 64 år som inte får sina grundläggande försörjningsbehov tillgodosedda genom andra förmåner inom det allmänna pensionsystemet. Det kan vara personer som har mycket låg pension eller ingen alls, till exempel på grund av att de vistats för få år i Sverige. Under 2004 betalades 587 miljoner kronor ut i äldreförsörjningsstöd. Nivån beräknas fortsätta sjunka under kommande år på grund av att vissa förmånstagare beräknas få hel garantipension efter 10 år i Sverige. De är då inte längre berättigade till äldreförsörjningsstöd.

Av de personer som under 2004 hade äldreförsörjningsstöd var 58 procent kvinnor och 60 procent av mottagarna var ensamstående.

Delpension kunde tidigare beviljas till personer mellan 61 och 64 år. Delpensioneringen är nu avvecklad. Den sista delpensionen övergick i ålderspension 2004.

Övriga pensioner är frivillig pension och sjömanspension.

1.5 Annan utbetalning

Tabell 1.5 Utbetalningar som administreras av Försäkringskassan

Miljoner kronor	2003	2004	2005 prognos	2006 prognos
Aktivitetsstöd	9 684	10 133	11 111	10 711
Dagpenning TPL m.fl.	5	5	5	5
Familjebidrag till TPL	78	67	67	68
Övrigt	37	38	35	35
Summa miljoner kronor	9 804	10 242	11 218	10 819

Aktivitetsstöd med flera arbetsmarknadsåtgärder dominerar utbetalningarna inom denna grupp. Aktivitetsstöd ges till den som deltar i arbetsmarknadspolitiskt program, till exempel arbetsmarknadsutbildning och arbetslivsinriktad rehabilitering. Länsarbetsnämnden anvisar enskilda personer till de arbetsmarknadspolitiska program som ger rätt till aktivitetsstöd. Försäkringskassan beräknar och betalar ut stödet samt prövar frågor om återbetalningsskyldighet. I annan utbetalning ingår också ersättningar till totalförsvarspliktiga (TPL). I **övrig** annan utbetalning ingår småföretagarförsäkring, semesterlöneförsäkring samt smittbärrersättning.

1.6 Administration

Tabell 1.6 Utgifter för socialförsäkringens administration

Miljoner kronor	2003	2004	2005 prognos	2006 prognos
Försäkringskassan ^{1) 2)}	6 914	5 435	8 730	8 935
Riksförsäkringsverket ¹⁾	1 792	1 890	.	.
AP-fonden	1 574	1 833	1 834	1 914
PPM	285	221	297	301
Summa miljoner kronor	10 565	9 378	10 860	11 150
Administrationens andel av försäkringsutgifterna, %	2,5	2,2	2,5	2,5

¹⁾ Ingår från januari 2005 i den gemensamma statliga myndigheten Försäkringskassan.

²⁾ Inklusive förändring av beräknad pensionsskuld åren 2003 och 2004.

Försäkringskassans verksamhet finansieras dels med avgifter, dels med anslag över statsbudgeten. Nedgången i Försäkringskassornas administrationskostnader 2004 beror på att dessa här inkluderar den redovisade förändringen av pensionsskulden vilken detta år *minskade* med drygt en miljard kronor. I och med att Försäkringskassorna sedan den 1 januari 2005 tillsammans med Riksförsäkringsverket införlivats i den nya statliga myndigheten Försäkringskassan tog staten över ansvaret de anställdas tjänstepension vilket därför inte längre direkt belastar myndighetens budget.

AP-fondernas kostnader mer än fördubblades mellan 2000 och 2003, bland annat som en följd av nya möjligheter, som infördes 2001, till placeringar vilka medfört en mer omfattande portföljadministration. År 2004 ökade AP-fondens kostnader med drygt 15 procent jämfört med året innan.

Från och med 1998 tillkommer även administrationsutgifter för den nya Premiepensionsmyndigheten (PPM).

År 2004 var administrationens andel av försäkringskostnaderna 2,2 procent men från och med 2005 förväntas denna andel återgå till den nivå omkring 2,5 procent där den legat sedan år 2000.

2 Socialförsäkringens utgifter i långsiktig respektive internationellt perspektiv

I detta kapitel beskrivs först utvecklingen av de större förmånsslagen sedan 1980. Sedan kommenteras utvecklingen av socialförsäkringens totala utgifter sedan 1965, både i förhållande till samhällsekonomin i stort och till den privata konsumtionen. Slutligen redovisas utvecklingen av de sociala utgifterna i Sverige i jämförelse med andra OECD-länder.

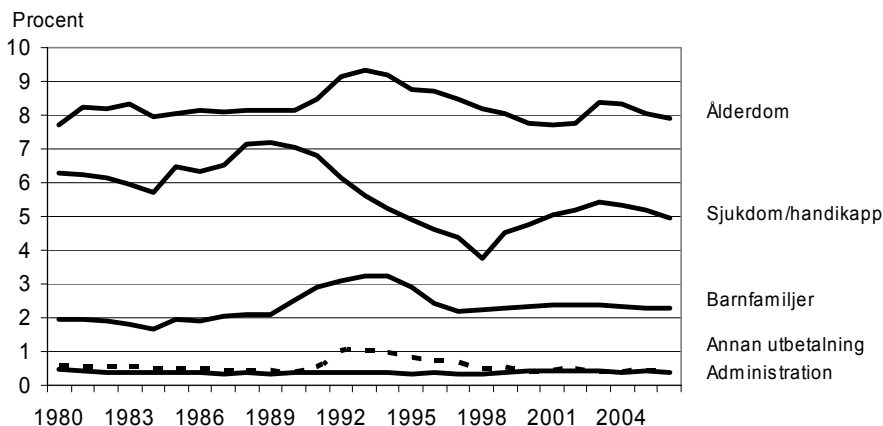
2.1 Utgiftsutvecklingen sedan 1980

Uttryckt i 2004 års priser har socialförsäkringsutgifterna ökat från 260 miljarder kronor 1980 till 428 miljarder 2004, en ökning med 64 procent⁴. Utgiftsökningen var under denna period kraftigast under andra halvan av 1980-talet. Den främsta anledningen var de då snabbt växande sjukpenningkostnaderna. I början av 1990-talet mattades sedan ökningstakten av. Även här beror förändringen framför allt på utveck-

⁴ Fokus i denna sammanställning är utvecklingen av socialförsäkringsutgifterna och dess orsaker. Dessa redovisas därför *inklusive* ålderspensionssystemet även om detta är ett finansiellt autonomt system och utgiftsutvecklingen därför inte får samma konsekvenser som utgifter från statsbudgeten.

lingen av sjuk- och arbetsskadeersättningarna. Bland annat infördes en sjuklöneperiod och en karensdag i sjukförsäkringen. Åren 1996–1997 sjönk utgifterna till och med i löpande penningvärde, främst som en följd av sänkta ersättningsnivåer i sjuk- och föräldraförsäkringen men även av en överflyttning av kostnadsansvaret för läkemedel från socialförsäkringen till landstingen.

Diagram 2.1 Socialförsäkringens utgifter för de olika huvudgrupperna i förhållande till BNP¹⁾

¹⁾ Prognos för åren 2005–2006.

Sedan 1998 stiger utgifterna åter kontinuerligt. Införandet av de statliga ålderspensionsavgifterna 1999 höjde utgiftsnivån kraftigt. Införandet av den statliga ålderspensionsavgiften medför emellertid att en tidigare dold utgift redovisas synligt och avser således inte nya åtaganden. Fram till och med 2002 var sedan den ökande sjukskrivningen den viktigaste orsaken bakom de totala kostnadsökningarna. Ökningen av de totala kostnaderna fortsätter och beräknas fortsätta, om än i avtagande takt, även under innevarande och nästa år, nu framför allt på grund av att pensionsutgifterna fortsätter öka stadigt. I och med att merparten av ålderspensionssystemet ligger utanför statsbudgeten medför detta emellertid inte ett statsfinansiellt problem i samma utsträckning som för utgifterna för sjukdom och handikapp.

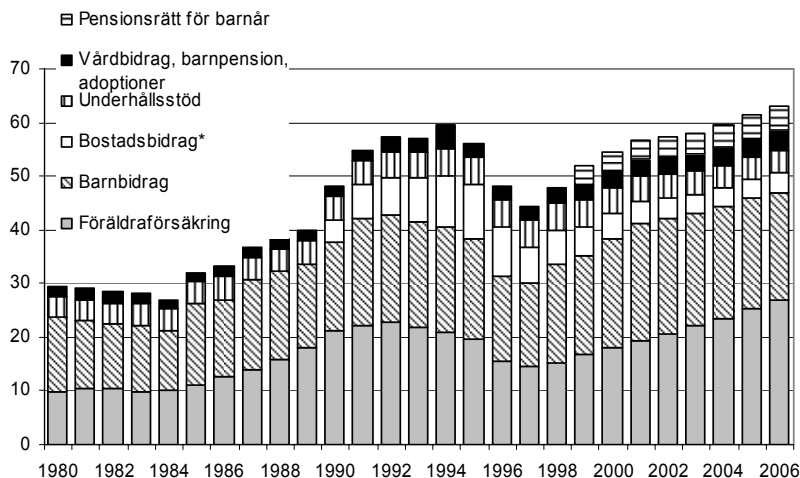
Nedanstående tabell visar utgiftsutvecklingen för de olika förmånsgrupperna i 2004 års penningvärde.

Tabell 2.1 Socialförsäkringens utgifter fördelade på huvudgrupp

Miljarder kronor 2004 års priser	Familjer/ Barn	Sjukdom/ Handi- kapp	Ålder- dom	Annan	Admini- stration	Totalt
1980	29,6	96,4	117,8	8,6	7,1	259,4
1985	32,1	105,4	131,6	7,5	6,2	282,9
1990	48,1	134,7	155,4	7,7	7,5	353,5
1995	56,0	95,2	170,1	16,1	6,8	344,2
2000	54,4	111,7	181,9	9,3	9,6	367,1
2001	56,6	120,1	182,5	10,3	9,9	379,4
2002	57,2	124,7	186,6	11,5	10,0	389,9
2003	58,0	132,8	204,9	9,8	10,6	416,1
2004	59,5	135,9	212,6	10,2	9,4	427,6
2005 (prognos)	61,4	138,7	214,9	11,2	10,8	437,0
2006 (prognos)	62,9	136,6	217,3	10,6	10,9	438,5

Nedan kommenteras utgiftsutvecklingen sedan 1980 för de tre områdena ekonomiskt stöd till barnfamiljer, ersättning vid sjukdom och handikapp samt ersättning vid ålderdom.

Diagram 2.2 Ekonomisk trygghet för familjer och barn, miljarder kronor i 2004 års priser¹⁾

* Bostadsbidrag administreras av Försäkringskassan först från 1994.

¹⁾ Prognos för åren 2005–2006.

Det ekonomiska stödet till **barnfamiljer** steg med 86 procent i fasta priser mellan 1985 och 1994. Sedan har minskat barnafödande och olika regeländringar medfört att utgifterna sjönk tillbaka fram till 1997. Sedan 1998 har utgifterna på grund av bland annat ökande födelsetal, utbyggnad av föräldraförsäkringen och höjd nivå på barnbidraget åter ökat. Ökningen är dock långsammare än tidigare och utgifterna inom detta område var fortfarande 2004 lägre än under rekordåret 1994.

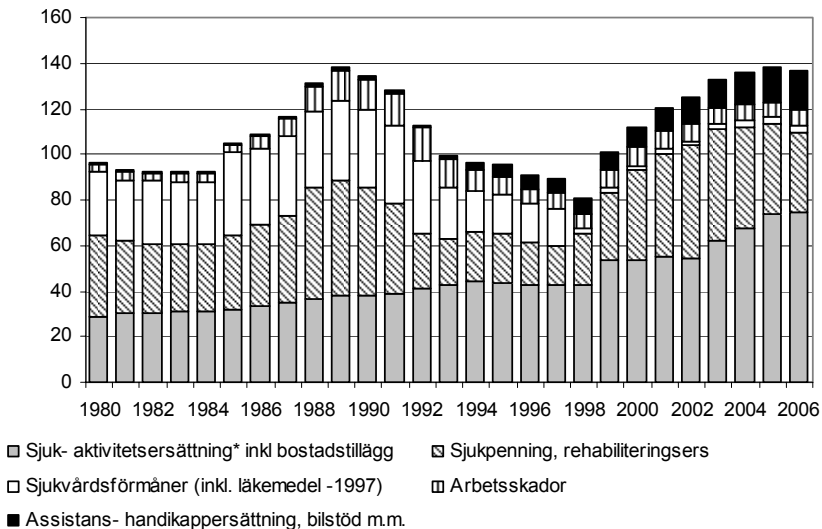
Ökningen av utgifterna inom detta område beror även på införandet av pensionsrätt för barnår samt på den statliga ålderspensionsavgiften som sedan 1999 inräknas i utgifterna.

Under första hälften av 1990-talet var föräldraförsäkringen den största utgiftsposten inom området ekonomiskt stöd till barnfamiljer. Försäkringskostnaderna ökade dels som en följd av att föräldrapenningperioden förlängdes från 360 dagar till 450 dagar 1989, dels att antalet födda barn låg på en hög nivå. Minskningen i utgifterna från och med mitten av 1990-talet var i sin tur en följd av att ersättningsnivån sänktes samtidigt som antalet födda minskade.

Barnbidragen var under perioden 1996–2002 den största utgiftsposten inom stödet till barnfamiljer. Drygt 1,7 miljoner barn är berättigade till barnbidrag, inklusive förlängt barnbidrag. Sedan 2002 minskar utgifterna eftersom stora barnkullar fyller 16 år och de flesta av dem då normalt inte längre är berättigade till bidraget.

Omfattande regeländringar inom bostadsbidraget 1997, vars syfte var att sänka försäkringsutgifterna, minskade avsevärt såväl utgifterna som antalet hushåll med bostadsbidrag. Med den nuvarande ekonomiska utvecklingen i samhället beräknas antalet bidragsberättigade hushåll ligga i stort sett konstant.

Diagram 2.3 Ekonomisk trygghet vid sjukdom och handikapp, miljarder kronor i 2004 års priser¹⁾

* Förtidspension och sjukbidrag till och med 2002.

¹⁾ Prognos för åren 2005–2006.

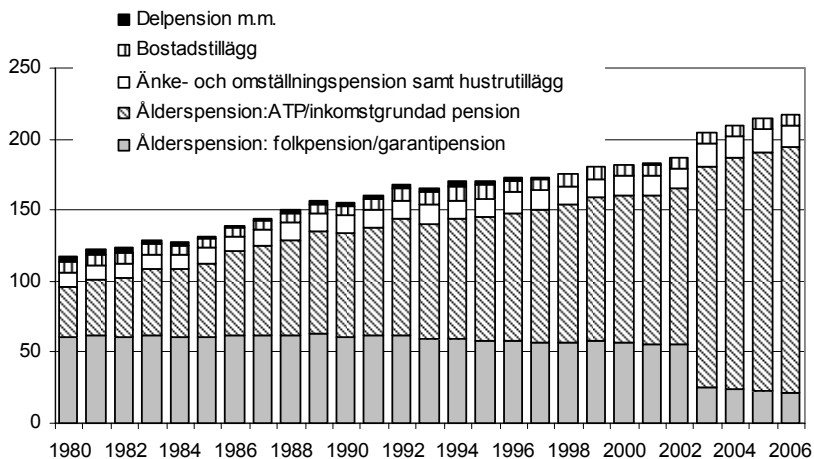
De sammanlagda försäkringsutgifterna för ersättningar vid **sjukdom och handikapp** ökade kraftigt under andra halvan av 1980-talet. Ökningen uppgick till 50 procent i fasta priser mellan 1984 och 1989. Utgifterna sjönk sedan mycket snabbt, med 40 procent mellan åren

1989 och 1998. Den främsta anledningen till upp- och nedgångar i utgifterna har varit att sjukpenningutgifterna varierat kraftigt.

Eftersom kostnadsansvaret för läkemedel övertogs av sjukvårdshuvudmännen 1998 sjönk de totala utgifterna inom området ersättning vid sjukdom och handikapp även detta år trots en vändning i sjukförsäkringsutgifterna. En halvering av sjuklöneperioden och en höjning i ersättningsnivån avseende sjuk- och rehabiliteringspenning innebar en utgiftsökning som sedan har fortsatt på grund av den höga sjukskrivningen. Uppgången i sjukskrivningen och därmed i sjukpenningutgifterna mellan 1997 och 2003 var till viss del endast en upprepning av utvecklingen under andra halvan av 1980-talet. Sjukpenningutgifterna planade ut markant 2003 och beräknas sjunka betydligt under 2005 och 2006.

Parallellt har emellertid förtidspensionsutgifterna (sjuk- och aktivitetsersättning sedan 2003) ökat trendmässigt. Ökningstakten har dessutom accelererat. Under 1980-talet ökade utgifterna för förtidspension (inklusive BTP) i fasta priser med i genomsnitt 2,9 procent per år. Under 1990-talet var denna ökningstakt 3,5 procent och under perioden 2000–2004 ökade dessa utgifter med i genomsnitt 5,9 procent per år.

Diagram 2.4 Ekonomisk trygghet vid ålderdom, miljarder kronor i 2004 års priser¹⁾

¹⁾ Prognos för åren 2005–2006.

Ett ökande antal ålderspensionärer och en successiv höjning av medelpensionen medför att utgifterna för **ersättning vid ålderdom** ökar kontinuerligt. Utgifterna har ökat med 79 procent mellan 1980 och 2004.

Kostnaderna för ersättning vid ålderdom har i fast penningvärde ökat i jämn takt eftersom allt fler blir äldre och har allt högre pensioner. Den helt dominerande utgiftsposten är ålderspension. Inom ålderspension har den inkomstgrundade (och tidigare ATP-) delen ökat medan garantipensionen (och tidigare folkpensionsdelen) har minskat.

Sedan 2003 är det nya ålderspensionssystemet i drift fullt ut, även om utfasningen av de äldre reglerna kommer sträcka sig över flera decennier. Den nya ålderspensionen består av inkomstgrundad ålderspension och garantipension. År 2003 steg utgifterna för ålderspension kraftigt då garantipensionens konstruktion skiljer sig från folkpensionens och utgifterna därför till större del belastar den inkomstgrundade delen av ålderspensionssystemet. Då det tidigare grundavdraget för pensionärer samtidigt avskaffades ökade nettoutbetalningarna efter skatt betydligt långsammare. År 2004 ökade utbetalningarna för den

inkomstgrundade ålderspensionen med 4 procent i fasta priser medan utgifterna för garantipension sjönk med omkring 4 procent.

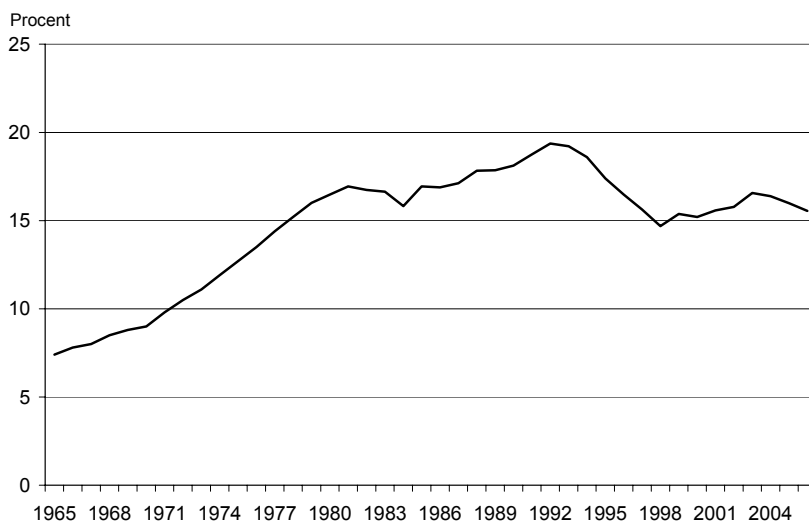
Pensionsutgifterna beräknas fortsätta öka även kommande år, bland annat på grund av utvecklingen av priser och reallöner samt nya ålderspensionärsers intjänade pensionsrätt. Garantipensionens andel beräknas fortsätta att sjunka snabbt då dess utgifter i fasta priser förväntas sjunka med omkring 5 procent per år medan den inkomstgrundade pensionen förväntas fortsätta öka med omkring 4 procent per år.

Utgifterna för efterlevandepension ökade 2003 i samband med att inkomstprövningen för änkepension togs bort och vissa anpassningar gjordes till det nya ålderspensionssystemet. År 2004 ökade dessa utgifter måttligt.

Delpensionsförsäkringen är avvecklad och betalas inte längre ut sedan december 2004.

2.2 Socialförsäkringens andel av samhällsekonomin

Utbetalningar från socialförsäkringen utgör en betydande del av samhällsekonomin. Diagram 2.5. visar socialförsäkringens utbetalningar i förhållande till bruttonationalprodukten (BNP) sedan 1965. Under 1980-talet steg dessa utbetalningar kontinuerligt i förhållande till BNP. Flera kostnadsreducerande regeländringar – sänkta ersättningsnivåer, sjuklöneperiod och karensdag i sjukförsäkringen – medförde under 1990-talet att försäkringen minskade i förhållande till en växande BNP. Från 1998 ökade de emellertid åter som en följd av höjda ersättningsnivåer samt ökande sjukfrånvaro. År 2003 motsvarade socialförsäkringen drygt 16,5 procent, samma nivå som i början av 1980-talet. Då utgifterna ökade betydligt långsammare 2004 och då den ekonomiska tillväxten är fortsatt relativt god minskade socialförsäkringens utbetalningar till motsvarande 16,4 procent av BNP. Då inga större kostnadsdrivande regeländringar beslutats för kommande år och då sjukfrånvaron nu minskar väntas även socialförsäkringens andel av samhällsekonomin fortsätta minska de närmaste två åren.

Diagram 2.5 Socialförsäkringens utbetalningar i förhållande till BNP^{1) 2)}

¹⁾ Från och med 1980 är sättet att beräkna BNP något förändrat, vilket sänker socialförsäkringens andel med knappt en procentenhet.

²⁾ Prognos för åren 2005–2006.

Som framgår av diagram 2.5. var ökningstakten under 1960- och 1970-talen, då ATP-systemet byggdes ut och föräldraförsäkringen skapades ännu snabbare än under 1980-talet. I detta längre perspektiv har socialförsäkringens andel av samhällsekonomin varit av mer konjunkturrell art sedan början av 1980-talet.

Utgifterna inom socialförsäkringen domineras av utbetalningar till de försäkrade. År 2004 uppgick transfereringarna från socialförsäkringen till hushållen till 391 miljarder kronor, vilket motsvarar 82 procent av de totala offentliga transfereringarna till svenska hushåll. Ersättning från arbetslöshetsförsäkring motsvara ytterligare omkring 7 procent⁵. Följande tabell visar hur socialförsäkringens andel av de totala transfereringarna minskade under 1990-talet då utbetalningar av både arbetslöshetsersättning och socialbidrag ökade markant. Sedan 1999

⁵ Transfereringar från kommunerna, studiebidrag och ekonomiskt bistånd (f.d. socialbidrag) står för merparten av övriga offentliga transfereringar.

ökar dock andelen igen, på grund av kraftigt ökade utgifter för sjukförsäkring och ålderspension samt att arbetslöshetsersättning och ekonomiskt bistånd (f.d. socialbidrag) nu minskat.

Tabell 2.2 Transfereringar till hushåll, miljarder kronor i 2004 års priser

År	Offentliga transfereringar till hushåll, brutto	Andelar (%) av totalen		
		Socialförsäkring	Arbetslöshetsförsäkring	Socialbidrag/Ekonomiskt bistånd
1980	273,1	82,1		
1985	299,9	80,0	3,7	
1990	370,4	84,1	2,3	
1991	385,5	82,7	3,8	
1992	417,1	77,8	6,8	
1993	422,5	75,4	11,0	5,1
1994	432,5	75,3	10,7	3,3
1995	422,4	75,8	10,5	3,2
1996	407,3	75,8	10,5	3,7
1997	406,3	74,7	9,9	3,7
1998	418,6	74,7	9,1	3,3
1999	427,2	76,4	8,2	3,1
2000	432,5	77,7	7,9	2,8
2001	434,2	79,9	5,7	2,6
2002	442,8	81,5	5,3	2,4
2003	468,3	81,8	6,1	2,2
2004	481,4	81,3	6,8	2,2
2005 (prognos)	490,6	81,4	6,2	2,1
2006 (prognos)	494,9	81,2	5,4	1,9

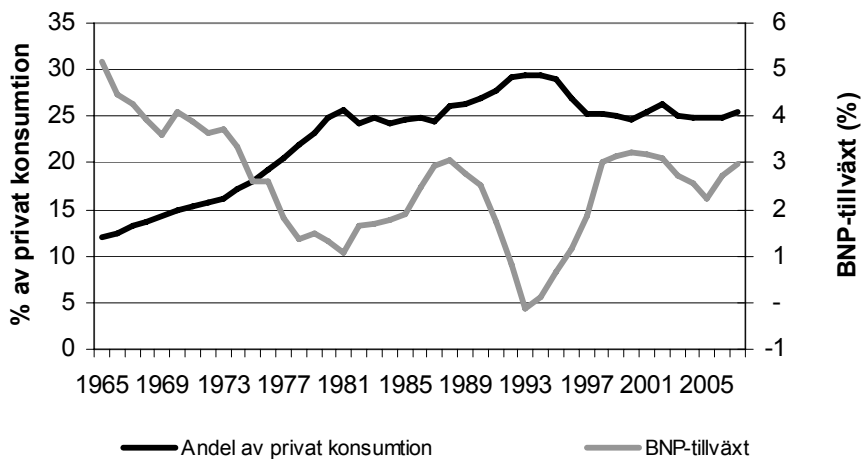
Socialförsäkringens utbetalningar till hushåll utgjorde fram till mitten av 1990-talet en allt större andel av de enskilda hushållens konsumtion. Efter en kulmen på drygt 29 procent under recessionsåren 1993–1994 sjönk andelen till 25 procent 2000, för att sedan åter öka något.

År 2004 motsvarade socialförsäkringens transfereringar drygt 25 procent av hushållens konsumtionsutgifter. Den historiska utvecklingen av socialförsäkringens transfereringars betydelse för privat konsum-

tion framgår av följande diagram. Liksom i förhållande till bruttonationalprodukten växte socialförsäkringen i förhållande till total privat konsumtion trendmässigt under 1960- och 1970-talen.

En omfattande socialförsäkringssektor kan teoretiskt ha en både positiv och negativ inverkan på den ekonomiska tillväxten. Höga kostnader nödvändiggör höga avgifts- eller skatteinkomster vilket kan ge upphov till så kallade skatteklivar. Detta innebär att skillnaden mellan vad arbetsgivarna betalar och vad de anställda får i nettoinkomst blir betydande. Höga ersättningsnivåer kan även teoretiskt minska drivkrafterna till förvärvsarbete. En omfattande försäkring kan emellertid också utgöra ett skyddsnet som underlättar företagsamhet och som undviker permanent utslagning av människor vid ekonomiska strukturomvandlingar.

Diagram 2.6 Socialförsäkringens nettotransfereringar till hushåll som andel av privat konsumtion samt BNP-tillväxt^{1) 2)}

¹⁾ 5 årigt genomsnitt.

²⁾ Prognos för åren 2005–2006.

En effekt som är mer entydig är att en socialförsäkring som är så omfattande som den svenska bör ha en viss stabiliserande effekt på konjunkturen. Under perioder med hög tillväxt sjunker socialförsäkrings-

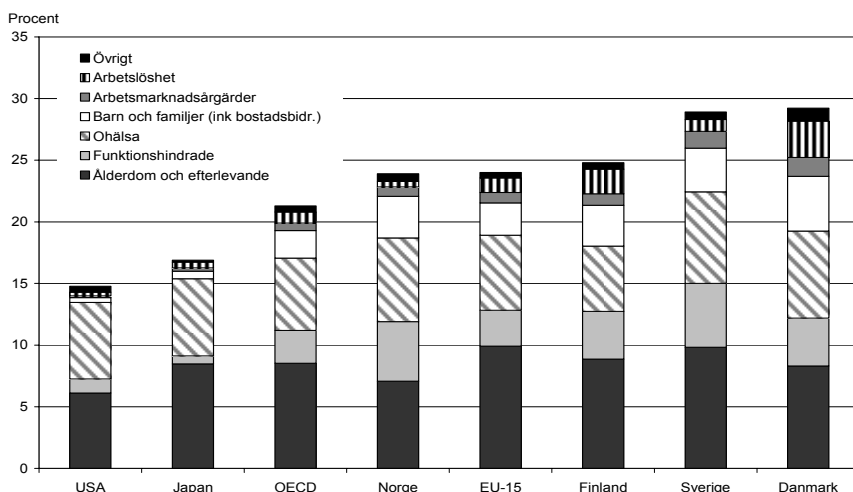
utgifterna över lag i relation till privat konsumtion och vice versa. När så mycket som en fjärdedel av privat konsumtion kommer från socialförsäkringen innebär detta att den utövar en viss stabiliserande effekt på konjunkturcykeln.

Under perioden fram till 1980 kan emellertid inte socialförsäkringens ökande andel sägas vara ett resultat av den sjunkande tillväxten utan snarare av den uppbyggnad av försäkringen som bland annat möjliggjorts av 1950- och 1960-talens snabba tillväxt.

2.3 Socialförsäkringens utgifter i ett internationellt perspektiv

Internationella jämförelser av socialförsäkringens omfattning försvåras av att behov som i vissa länder tillgodoses med transfereringar till hushållen i länder kan mötas med direkta tjänster. Ett exempel är att barnfamiljer kan erbjudas antingen subventionerade daghemsplatser, ett kontant vårdnadsbidrag, eller kombinationer av dessa. I nedanstående diagram redovisas därför totala så kallade *sociala utgifter* framtagna av den ekonomiska samarbetsorganisationen OECD.

Diagram 2.7 Offentliga sociala utgifter¹⁾ i förhållande till BNP 2001

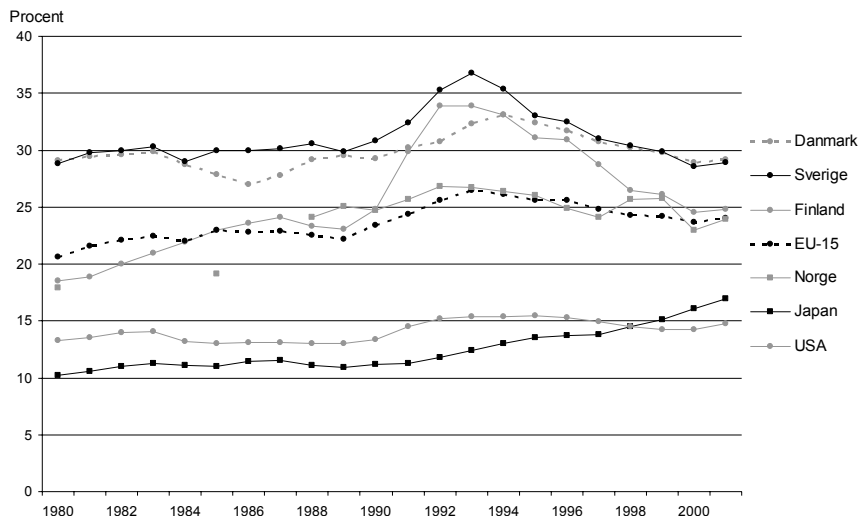
¹⁾ Ej endast transfereringar.

Källa: OECD (2004), Social Expenditure Database.

Vad nivån på dessa utgifter främst visar är hur stor del av befolkningens behov som i de respektive länderna tillgodoses med offentliga medel. En lägre andel, som i USA och Japan, är ett tecken på att marknadslösningar och ibland familjen spelar en större roll för den social tryggheten.

För de totala offentliga sociala utgifterna ligger Sverige och Danmark högt inom EU (EU-15), som i sin tur ligger betydligt högre än Japan och USA. I Europa i allmänhet och Sverige i synnerhet motsvarar även offentliga stöd till funktionshindrade en betydligt större del av BNP än i de två senare länderna. Även offentliga stöd till barn och familjer är betydligt högre i Västeuropa än i USA och Japan. På detta område särskiljer sig Sverige mindre från övriga europeiska länder. Hur stor andel av BNP som går till den offentligt finansierade hälsosektorn (från sjukpenning till sjukhus) skiljer sig förhållandevis lite mellan OECD-länderna.

Sverige särskiljer sig även med förhållandevis låga utgifter för arbetslöshetsersättning, särskilt i jämförelse med den internationellt stora del av BNP som går till att finansiera aktiva arbetsmarknadsåtgärder.

Diagram 2.8 Utvecklingen av offentliga sociala utgifter i förhållande till BNP

Källa: OECD (2004), Social Expenditure Database

Sett över en längre period har skillnaderna mellan Västeuropa å ena sidan och USA och Japan å den andra minskat över tid. Främst är det i Japan där bland annat en åldrande befolkning lett till en stadig ökning av de offentliga sociala utgifterna. Både Sverige och Finland uppvisar en dramatisk utveckling under 1990-talet med snabbt stigande sociala utgifter i förhållande till en sjunkande BNP i början av decenniet och därefter en stabil tillbakagång till följd av både budgetåtstramningar och relativt god ekonomisk tillväxt under de senaste tio åren.

3 Socialförsäkringens finansiering

I detta kapitel redovisas socialförsäkringsförmånernas olika finansieringskällor, socialavgifternas konstruktion samt in- och utbetalningar för de förmåner som finansieras via socialavgifter.

3.1 Socialförsäkringsförmånernas finansieringskällor

Socialförsäkringarna finansieras främst genom socialavgifter från arbetsgivare och egenföretagare, allmän pensionsavgift, statliga ålderspensionsavgifter som är en del av socialavgifterna, skatter⁶ samt fondavkastning.

Vissa försäkringsförmåner finansieras helt med statliga medel som till exempel barnbidrag, bostadsbidrag och vissa andra bidrag till barnfamiljer. Dessutom vissa ersättningar till funktionshindrade och bostadstillägg till pensionärer/personer med sjuk- eller aktivitetsersättning. Underhållsstöd betalas av skattemedel till den del utgifterna inte täcks genom inbetalningar från de underhållsskyldiga. Assistansersättning finansieras till en del av kommunerna.

Det finns ett antal mindre försäkringar som Försäkringskassan administrerar som finansieras med premier eller liknande och/eller avkastning från fonder. Dit hör till exempel frivillig pension, frivillig sjukpenningförsäkring, trafikivräntor, frivillig yrkesskadeförsäkring, småföretagsförsäkringar och sjömanspensioner.

⁶ I denna rapport benämns den del av socialförsäkringsförmånerna som varken finansieras med socialavgifter eller via AP-fonderna som "skattefinansierad". Statens inkomster består förvisso även av bland annat avgifter och räntor. Att säga att denna del av socialförsäkringens finansieras över statsbudgeten vore emellertid missvisande då detta även gäller de avgiftsfinansierade förmånerna, förutom ålderspension.

Den största finansieringskällan utgörs av socialavgifter. Fem försäkringsgrenar finansieras helt eller delvis genom generella socialavgifter. Dessa är föräldraförsäkring, sjukförsäkring, arbetsskadeförsäkring, efterlevandepension samt ålderspension. Hur stor andel som ska täckas av avgifter varierar mellan försäkringsgrenar samt över tiden.

Den finansiella kopplingen mellan influtna avgifter och de förmåner de ska finansiera är förhållandevis svag. Med undantag för ålderspensionsavgifterna förs inte avgifterna till någon fond utan till statbudgeten, varifrån socialförsäkringsförmånerna betalas ut. Då avgifterna enligt lag ska finansiera vissa förmåner redovisas emellertid respektive avgifter och förmåner i detta avsnitt samlat som i ett finansiellt mer autonomt system.

Tabell 3.1 Socialförsäkringens inkomster och utgifter 2004

Miljoner kronor	Inkomster				Utgifter			Över-/ under- skott
	Avgifter	Statliga medel enl. lag	Övrigt	S:a	Utbetal- ningar	Admini- stration	S:a	
Föräldraförsäkring ¹⁾	22 742	118	–	22 860	23 029	826	23 855	–995
Barnbidrag	–	20 974	–	20 974	20 873	101	20 974	–
Bostadsbidrag till barnfamiljer m.fl.	–	3 951	–	3 951	3 614	337	3 951	–
Vårdbidrag för funktionshindrade barn	–	2 566	–	2 566	2 415	150	2 566	–
Underhållsstöd	–	2 411	1 941	4 352	3 968	384	4 352	–
Pensionsrätt för barnår	–	4 051	–	4 051	4 051	..	4 051	–
Sjukförsäkring ²⁾	113 083	13 309	–	126 392	108 748	3 868	112 616	13 776 ⁵⁾
Sjukvårdsförmåner	–	3 681	–	3 681	3 425	256	3 681	–
Handikappersättning	–	1 293	–	1 293	1 205	87	1 293	–
Aktivitetsstöd	10 133	189	–	10 321	10 133	189	10 321	–
Arbetskadador	7 246	180	–	7 426	6 487	403	6 889	537
Bilstöd	–	250	–	250	222	28	250	–
Assistansersättning	–	10 127	2 726	12 853	12 748	105	12 853	–
Ålderspension								
Till/från AP-fonden	171 600	–	65 162	236 762	164 762	2 737	167 499	69 263
Till/från statsbudgeten ³⁾	12 462	11 402	–	23 863	23 732	131	23 863	–
Premiep.systemet	20 021	–	–	20 021	42	221	263	..
Efterlevandepensioner	17 577	1 228	–	18 696	16 987	146	17 132	1 673
Bostadstillägg, BTP	–	11 359	–	11 359	10 964	396	11 359	–
Äldreförärlingsstöd	–	594	–	594	587	6	594	–
Delpension	–	37	–	37	37	1	37	–
Övrig ersättning	46	127	72	245	218	27	245	–
Ej fördelad administration ⁴⁾	–	–1 021	–	–1 021	–	–1 021	–1 021	–
Summa 2004	374 909	86 825	69 902	531 635	418 246	9 378	427 625	..

¹⁾ Här ingår inte havandeskapspenningen vilken finansieras med sjukförsäkringsavgiften.

²⁾ Omfattar sjuk- och rehabiliteringspenning, sjuk- och aktivitetsersättning, havandeskapspenning samt närstående penning.

³⁾ Inklusive Försäkringskassornas administrationskostnader

⁴⁾ Främst försäkringskassornas redovisade förändring av pensionsskuld.

⁵⁾ Skillnaden mellan influten sjukförsäkringsavgift och de utgifter som denna enligt lag ska finansiera.

Inkomsterna av socialavgifter, statliga ålderspensionsavgifter och allmän pensionsavgift uppgick 2004 till 375 miljarder kronor. När även räntor och kursändringar med mera räknas in blir summan 445 miljarder. Därtill uppgår den andel av utgifterna som enligt reglerna

finansieras med skatter till 87 miljarder kronor eller drygt 20 procent av utgifterna. Ersättningar från kommuner, underhållsskyldiga och liknande motsvarade drygt en procent. En positiv börsutveckling under 2004 medförde att kursskillnader och räntor med mera från AP-fonden resulterade i ett plus på 65 miljarder kronor. Det innebär sammantaget att inkomsterna⁷ översteg utgifterna med nästan 104 miljarder kronor.

Av de försäkringsgrenar som finansieras med avgifter gav sjuk- och arbetsskadeförsäkringarna samt efterlevandepensionerna under 2004 ett överskott på sammanlagt 16 miljarder kronor. Samtidigt gav föräldraförsäkringen ett underskott på 1 miljard kronor.

Eftersom inkomsterna i premiepensionssystemet, vilka uppgick till 20 miljarder kronor 2004, är reserveringar, är det inte meningsfullt att ange hur stor del av de totala utgifterna inom ålderspensioneringen som täcktes av avgiftsinkomster.

3.2 Socialavgifternas konstruktion

Sedan 1999 är strukturen på socialavgifterna väsentligen oförändrad. Avgiftssatserna för de sju socialavgifter som tas ut sedan detta år återges i tabell 1. Avgiftssatserna för arbetsgivaravgifter och egenföretagaravgifter skiljer sig åt för sjukförsäkringsavgiften och arbetsmarknadsavgiften.

En grundläggande skillnad finns mellan ålderspensionssystemet, som är avgiftsbestämt, och övriga försäkringsgrenar, som är förmånsstämde. Det reformerade ålderspensionssystemet finansieras genom ett antal avgifter som betalas av arbetsgivare, egenföretagare, staten och den enskilde själv. Dessa avgifter ligger fast och pensionsutbetalningarna anpassas enligt i förväg fastlagda regler till vad som är möjligt med tillgängliga medel. För övriga försäkringsgrenar anpassas i stället avgiftssatserna vid behov till utgiftsutvecklingen. Hur stor andel som ska täckas av avgifter varierar dessutom mellan försäkringsgrenarna.

⁷ Här har alltså de 87 miljarder kronor i utgifter som enligt lag ska finansieras med skattemedel bokförts som en inkomst ("statliga medel enligt lag") av motsvarande storlek.

Tabell 3.2 Avgiftssatser för arbetsgivaravgifter och egenavgifter

Avgiftssatser i %	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Ålderspensionsavgift ¹⁾	6,4	10,21	10,21	10,21	10,21	10,21	10,21
Efterlevandepensionsavgift ¹⁾	1,7	1,7	1,7	1,7	1,7	1,7	1,7
Sjukförsäkringsavgift							
– Arbetsgivaravgift	7,5	8,5	8,8	8,8	11,08	11,08	10,15
– Egenföretagare	8,23	9,23	9,53	9,53	11,81	11,81	11,12
Föräldraförsäkringsavgift ¹⁾	2,2	2,2	2,2	2,2	2,2	2,2	2,2
Arbetskkadeavgift ¹⁾	1,38	1,38	1,38	1,38	0,68	0,68	0,68
Arbetsmarknadsavgift							
– Arbetsgivaravgift	5,84	5,84	5,84	5,84	3,7	3,7	4,45
– Egenföretagare	3,3	3,3	3,3	3,3	1,16	1,16	1,91
Allmän löneavgift ¹⁾	8,04	3,09	2,69	2,69	3,25	3,13	3,07
Arbetsgivaravgift totalt	33,06	32,92	32,82	32,82	32,82	32,7	32,46
Egenavgifter totalt	31,25	31,11	31,01	31,01	31,01	30,89	30,89

¹⁾ Arbetsgivar- och egenavgifter har samma avgiftssats.

Ovanstående tabell är en sammanställning över avgifternas lagstadgade andel av avgiftsunderlaget. Utöver de avgifter som finansierar socialförsäkringsförmåner finns också en arbetsmarknadsavgift och en allmän löneavgift.

Avgiftsunderlaget utgörs för socialavgifterna av lönesumman för anställda och förvärvsinkomster för egna företagare och betalas av arbetsgivaren respektive egenföretagaren. Den allmänna pensionsavgiften betalas in av de förvärvsarbetande. Den grundas på förvärvsinkomsten och på inkomster som sjukpenning, föräldrapenning, arbetslöshetsförsäkring med mera.

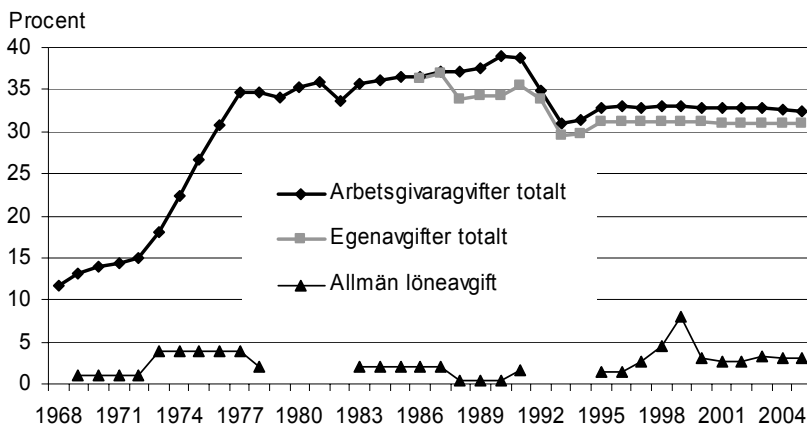
Åren 1999–2001 skedde flera avgiftsförändringar. År 1999 togs de tidigare folk- och delpensionsavgifterna bort och avgifter för föräldraförsäkringen och efterlevandepensioneringen infördes. Avgiften för sjukförsäkring respektive ålderspension har förändrats. Sänkningar och höjningar i avgifterna har samtidigt kompenserats av höjningar och sänkningar i den allmänna löneavgiften.

År 2004 ändrades inga avgiftssatser för socialavgifterna (däremot sänktes den allmänna löneavgiften något) och den sammanlagda procentsatsen för socialavgifterna var oförändrad mellan 2003 och 2004.

År 2005 har det skett förändringar för flera avgifter, exempelvis har sjukförsäkringsavgiften sänkts. I gengäld har det införts en ny avgift, särskild sjukförsäkringsavgift. Avgiften betalas av arbetsgivare. Underlaget för avgiften är utbetald hel sjukpenning för anställda.

I ett längre tidsperspektiv, sedan 1970, har arbetsgivar- och egenavgifter utvecklats som framgår av tabell 3.1.

Diagram 3.1 Sammanlagda avgiftssatser för socialavgifter 1970–2004

Före 1988 var avgiftsnivån för egenföretagare (utan karens i sjukförsäkringen) och arbetsgivare lika så när som på att egenföretagare inte betalade arbetarskyddsavgift förrän 1986 (0,2 procent). Först 1988 inträffar en tydlig differentiering i avgiftssatserna för arbetsgivaravgifter och egenavgifter. Differensen låg mellan 1999 och 2004 konstant på 1,81 procentenheter efter att 1990 som mest varit 4,78 procentenheter. År 1990 var också den totala avgiftssatsen för arbetsgivaravgifterna

som högst, 38,97 procent. Detta år togs sammanlagt 12 olika socialavgifter ut⁸.

Sedan 1995 har en påtaglig stabilisering skett i den totala nivån på arbetsgivar- och egenavgifter. Den allmänna löneavgiften, som av och till tagits ut sedan 1960-talet⁹, återinfördes 1995 och har satts så att totalnivån på socialavgifterna i stort sett varit oförändrad eller endast marginellt ändrad från år till år. Därmed har justeringar av övriga avgiftssatser, vilka till viss del satts för att följa kostnadsutvecklingen inom respektive förmån, inte fått något genomslag i det totala avgiftsuttaget. Detta medför att avgiftsuttaget blir stabilt men även att den finansiella kopplingen mellan avgifter och de förmåner de ska finansiera försvagas.

Utvecklingen kommenteras ytterligare i anslutning till tabellerna 3.3–3.9.

⁸ Avgifter för sjukförsäkring, folkpension, ATP, delpension, arbetsskada, arbetarskydd, arbetsmarknad, lönegaranti, barnomsorg, vuxenutbildning, arbetsmiljö samt allmän löneavgift.

⁹ Under 1960- och 1970-talen hette avgiften allmän arbetsgivaravgift.

3.3 Föräldraförsäkring

Tabell 3.3 Föräldraförsäkringens inkomster och utgifter

Miljoner kronor	2003	2004	2005 prognos	2006 prognos
Inkomster:				
Föräldraförsäkringsavgift	22 148	22 742	23 673	24 849
Statliga medel	168	118	–	–
Summa inkomster	22 316	22 860	23 673	24 849
Utgifter:				
Föräldrapenning	15 690	17 240	18 681	20 270
Tillfällig föräldrapenning	3 915	3 671	3 998	4 206
Statliga ålderspensionsavgifter	1 946	2 118	2 207	2 319
Administration	896	826	855	882
Summa utgifter	22 447	23 855	25 741	27 677
därav avgiftsfinansierad	22 279	23 737	25 741	27 677
Överskott/underskott under året	–131	–995	–2 068	–2 828
Avgiftstäckning	99 %	96 %	92 %	90 %

Föräldraförsäkringsavgiften finansierar föräldrapenning och tillfällig föräldrapenning samt största delen av administrationen av dessa. Avgiften finansierar också de ålderspensionsavgifter som inbetalas till pensionssystemet och som beräknas täcka intjänad pensionsrätt för dessa förmåner. Försäkringsavgiften underskred 2004 utgifterna med nästan en miljard kronor. Med oförändrad avgiftssats beräknas utgifterna överstiga inkomsterna med omkring 900 miljoner kronor.

3.4 Sjukförsäkring

Tabell 3.4 Sjukförsäkringens inkomster och utgifter

	2003	2004	2005 prognos	2006 prognos
Inkomster:				
Sjukförsäkringsavgift ¹⁾	108 278	113 083	110 823	115 352
Statliga medel enligt lag ²⁾	12 653	13 309	14 457	14 432
Summa inkomster	120 931	126 392	125 280	129 784
Utgifter:				
Sjukpenning och rehabilitering	43 704	39 321	35 861	33 217
Förtidspension/sjuk- och aktivitetsersättning	50 060	54 135	57 223	59 112
Havandeskapspenning	381	398	426	450
Närståendepenning	65	69	74	79
Sysselsättningsgaranti	14	16	19	20
Statliga ålderspensionsavgifter	13 288	14 808	16 621	15 547
Administration	3 724	3 868	4 662	4 811
Summa utgifter	111 236	112 616	114 886	113 236
Summa avgiftsfinansierat enligt regler	98 583	99 307	100 429	98 805
Överskott ³⁾	9 695	13 776	10 394	16 547
Avgiftstäckning	110 %	114 %	110 %	117 %

¹⁾ Inklusive den särskilda sjukförsäkringsavgiften från och med 2005.

²⁾ Ej avgiftsfinansierade utgifter.

³⁾ Inga egentliga underskott kan uppstå då lagen inte föreskriver att avgiften ska täcka hela utgiften.

Sjukförsäkringsavgiften finansierar sjukpenning, rehabiliteringsersättning, närståendepenning, havandeskapspenning, inkomstgrundad sjuk- och aktivitetsersättning samt större delen av administrationskostnaderna för dessa förmåner. Utgiften för sysselsättningsgaranti finansieras med skattemedel. Garantiersättningar finansieras med skattemedel. Avgiften finansierar även statliga ålderspensionsavgifter för ovanstående förmåner.

Det finns ingen regel om att sjukförsäkringsavgiften ska finansiera dessa förmåner i sin helhet varför inga egentliga underskott kan uppstå. Höjd sjukförsäkringsavgift från och med 2003 har medfört att avgiftsinkomsterna har överskridit de avgiftsfinansierade utgifterna

med omkring 10 miljarder kronor per år 2003 och 2004. Detta överskott beräknas med oförändrad avgiftssatts öka ytterligare från år 2006.

3.5 Arbetsskadeförsäkring

Tabell 3.5 Arbetsskadeförsäkringens inkomster och utgifter

Miljoner kronor	2003	2004	2005 prognos	2006 prognos
Inkomster:				
Arbetsskadeförsäkringsavgift	7 665	7 246	7 317	7 680
Statliga medel	196	180	186	180
Summa inkomster	7 861	7 426	7 503	7 860
Utgifter:				
Ersättningar till försäkrade	5 984	6 051	6 056	6 138
Statlig ålderspensionsavgift	386	435	390	415
Administration	394	403	486	501
Summa utgifter	6 765	6 889	6 932	7 054
Därav avgiftsfinansierat	6 569	6 709	6 746	6 874
Överskott under året	1 096	537	571	806
Avgiftstäckning	117 %	108 %	108 %	112 %

Arbetsskadeavgiften finansierar ersättningar enligt lagen om arbetsskadeförsäkring och motsvarande äldre förmåner samt större delen av deras administration. Dessutom finansierar avgiften statliga ålderspensionsavgifter för utbetalade arbetsskadelivräntor med mera. Även ersättningar enligt lagen om statligt personskadeskydd ingår i utgifterna. Dessa är statligt finansierade. En del ersättningar betalas av före detta affärsverk enligt äldre regler. Även detta redovisas i tabellen som finansiering med statliga medel.

Arbetsskadeförsäkringen redovisade tidigare kraftiga underskott. Flera kostnadsreducerande regeländringar som begränsat försäkringens omfattning har medfört att försäkringen numera visar årliga överskott. Överskottet har använts till att betala tillbaka den tidigare skulden och under 2000 blev skulden helt betald. Den sänkta arbetsskadeavgiften

reducerar överskottet sedan 2003. År 2004 blev överskottet drygt en halv miljard kronor.

3.6 Efterlevandepension

Tabell 3.6 Efterlevandepensioners inkomster och utgifter

Miljoner kronor	2003	2004	2005 prognos	2006 prognos
Inkomster:				
Efterlevandepensionsavgift	17 115	17 577	18 297	19 205
Statliga medel	1 114	1 228	1 189	1 135
Summa inkomster	18 229	18 805	19 486	20 340
Utgifter:				
Efterlevandepensioner	16 656	16 987	16 931	16 908
Administration	74	146	174	182
Summa utgifter	16 730	17 132	17 105	17 090
därav avgiftsfinansierat	15 617	15 904	15 917	15 956
Överskott under året	1 498	1 673	2 380	3 249
Avgiftstäckning	110 %	111 %	115 %	120 %

Efterlevandepensionsavgiften har tidigare finansierat barnpension, änkepension och omställningspension med mera. Sedan 2003 finansieras endast inkomstgrundad efterlevandepension av avgiften. Garantipension till änke- och omställningspension samt efterlevandestöd till barn finansieras genom skattemedel. Dessutom ska större delen av administrationen av dessa förmåner finansieras av avgiften.

Avgifterna har mer än väl täckt utgifterna för efterlevandepensioner och beräknas överskrida inkomstgrundad efterlevandepension under de närmaste åren.

3.7 Ålderspensioneringen

Avgifter till ålderspensionssystemet är bestämda till 18,5 procent av inkomstunderlaget och tas ut på tre olika sätt. Avgiften på inkomster är uppdelad i en socialavgift på 10,21 procent, kallad ålderspensionsavgift, som betalas av arbetsgivare och egenföretagare samt en allmän pensionsavgift som betalas av alla förvärvsarbetande. Den allmänna pensionsavgiften är 7,0 procent. Inkomstgrundade transfereringar belastas med en statlig ålderspensionsavgift som betalas från statsbudgeten till ålderspensionssystemet. I allmänhet är den statliga ålderspensionsavgiften för transfereringar 10,21 procent. För så kallade pensionsgrundade belopp är avgiften 18,5 procent.

Den ålderspensionsavgift som arbetsgivare och egenföretagare betalar fördelas till AP-fonden, premiepensionssystemet och statsbudgeten. Den allmänna pensionsavgiften förs i sin helhet till AP-fonden. De statliga ålderspensionsavgifterna fördelas mellan AP-fonden och premiepensionssystemet.

3.8 Ålderspension från AP-fonden

Tabell 3.7 AP-fondens inkomster och utgifter

Miljoner kronor	2003	2004	2005 prognos	2006 prognos
Inkomster:				
Ålderspensionsavgift till AP-fonden	165 107	171 600	180 120	185 239
Därav socialavgift	72 423	73 421	77 795	80 805
allmän pensionsavgift	69 957	72 287	74 762	77 259
statlig ålderspensionsavgift	21 817	24 004	26 519	26 031
reglering av avgifter	910	1 888	1 044	1 145
Kursskillnader och räntor m.m.	82 059	65 162	44 341	46 264
Summa inkomster "netto" för AP-fonden	247 166	236 762	224 461	231 503
Utgifter:				
Pensionsutbetalningar från AP-fonden	155 410	162 783	169 019	176 216
Därav tilläggspension	154 103	159 217	162 573	166 145
Inkomstpension	1 307	3 566	6 446	10 071
Särskilda regleringar	0	1 600	0	0
Överföringar till EU	0	379	86	0
AP-fondens administration och kostnadsersätt.	2 359	2 737	2 729	2 761
Summa utgifter	157 769	167 499	171 834	178 977
Överskott/underskott under året	89 397	69 263	52 627	52 526
Avgiftstäckning	105 %	104 %	105 %	103 %
Fondbehållning 31 december	576 937	646 200	698 827	751 353

Det nya ålderspensionssystemet är fristående från förtidspension och efterlevandepension. Från AP-fonden finansierades till och med 2002 ålderspension från ATP och ålderspension från folkpension för dem som haft ATP. Sedan 2001 finansieras också de nya förmånerna inkomstpension och tilläggspension från fonden.

AP-fondens inkomster består av socialavgift, allmän pensionsavgift samt avkastning på placerade medel. Fonden tillförs också statliga ålderspensionsavgifter från olika anslag i statsbudgeten.

Vid redovisning av fondbeholdningen används marknadsvärdet. En positiv kursutveckling 2004 ledde tillsammans med avgifter som översteg utgifterna med 4,1 miljarder till ett överskott på drygt 69 miljarder. Nuvarande fördelning av avgifterna beräknas täcka utgifterna under kommande år.

För tjänstemän inom de europeiska gemenskaperna kan värdet av pensionsrättigheter föras från AP-fonden och premiepensionssystemet till EU:s tjänstepensionssystem eller åt andra hållet.

År 2004 belastades AP-fonden med 1,6 miljarder kronor som en retroaktiv justering för perioden 1999–2002.

3.9 Ålderspension, premiepension

Tabell 3.8 Premiepensionens inkomster och utgifter

Miljoner kronor	2003	2004	2005 prognos	2006 prognos
Inkomster:				
Ålderspensionsavgift till premiepensionssystemet	20 267	20 021	24 039	25 453
Utgifter:				
Utbetalda premiepensioner	11	42	104	197
Reservationer (netto)	19 971	19 758	23 638	24 955
Administration	285	221	297	301
Summa utgifter	20 267	20 021	24 039	25 453

En del av ålderspensionsavgiften förs till premiepensionssystemet som administreras av Premiepensionsmyndigheten. Till premiepensionssystemet är också sjunde AP-fonden knuten. Eftersom systemet är nytt är utbetalningarna än så länge små. Inkomsterna är betydligt högre. Det finns dock inget egentligt överskott då avgifterna fonderas/reserveras för framtida utbetalningar.

3.10 Ålderspensionsutbetalningar från statsbudgeten

Tabell 3.9 Statsbudgetens inkomster och utgifter för ålderspension

Miljoner kronor	2003	2004	2005 prognos	2006 prognos
Inkomster:				
Ålderspensionsavgift till statsbudgeten	12 515	12 462	11 502	11 611
Statliga medel	12 241	11 402	11 168	9 991
Summa inkomster	24 756	23 863	22 670	21 602
Utgifter:				
Garantipension	24 607	23 714	22 522	21 461
Övrig folkpension med tilläggförmåner	18	18	18	18
Administration ¹⁾	130	131	130	123
Summa utgifter	24 756	23 863	22 670	21 602
Avgiftstäckning	51 %	52 %	51 %	54 %

¹⁾ Inklusive Försäkringskassorna åren 2003–2004.

Från statsbudgeten finansierades fram till och med 2002 folkpension till pensionärer utan ATP samt pensionstillskott samt några andra tilläggförmåner. I januari 2003 togs folkpension och ATP bort och ersattes av tilläggspension och garantipension. Garantipensionen finansieras över statsbudgeten.

Ålderspensionsavgift över inkomsttaket förs till statsbudgeten. Det är inte i lag avgjort vad denna avgift ska finansiera. Denna del av ålderspensionsavgiften beräknas emellertid sedan 2004 motsvara drygt 50 procent av utgifterna för garantipension med mera, det vill säga den del av ålderspensionssystemet som finansieras över statsbudgeten.

I serien Analyserar har följande skrifter publicerats under år 2005:

- 2005:1 Råd att umgås – en analys av umgängesavdrag inom underhållsstödet
- 2005:2 I gemenskapen – Rapport från forskarseminarium i Umeå 26–27 januari 2005
- 2005:3 Utbetalning av familjeförmåner med stöd av EG-lagstiftningen under 2004
- 2005:4 Att leva på kassan. Allmän försäkring och lokal kultur
- 2005:5 Sjukskriven i onödan?
- 2005:6 Alltjämt ojämnt. Hur kvinnor och män nyttjar socialförsäkringen
- 2005:7 Socialförsäkringstaket och föräldralön – ekonomi vid föräldraledighet
- 2005:8 Socialförsäkringens omfattning och finansiering 2003–2006

Socialförsäkringens omfattning och finansiering 2003–2006

Socialförsäkringen omfattade nästan 428 miljarder kronor 2004. I denna rapport redovisar Försäkringskassan hur försäkringen används och hur den finansieras. Socialförsäkringen sätts också in i sitt samhällsekonomiska sammanhang. Svensk socialförsäkring jämförs även med den i andra OECD-länder. För åren 2005 och 2006 gör Försäkringskassan en prognos över både utgifter och finansiering. Rapporten är användbar för alla som har behov av övergripande statistik om socialförsäkringen, dess finansiering samt dess plats i samhällsekonomin.